

VEREENIGING

TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.

1878—1879.

Vergadering op Woensdag, den 23sten April 1879.

Aan de orde is de ballotage van kandidaten.

De uitslag der stemming is, dat met algemeene stemmen tot leden worden aangenomen de heeren: N. A. de Vries, luitenant ter zee 1^e klasse, te 's Gravenhage; Jhr. A. F. Meijer, kapitein-luitenant ter zee, te Amsterdam; J. J. E. Francken, 1^e luitenant der infanterie, te Bergen-op-Zoom; F. W. H. Spieringhs, 2^e luitenant der infanterie te Maastricht, en E. L. Ehnle, luitenant ter zee 1^e klasse, te Rotterdam.

De VOORZITTER verleent hierop het woord aan den heer ROOSEBOOM tot het houden zijner voordracht over: *De handhaving onzer neutraliteit in verband met de Wester-Schelde.*

De heer ROOSEBOOM zegt:

Mijne Heeren! Het onderwerp, waarover ik de eer zal hebben hedenavond in deze Vergadering het woord te voeren, is niet zonder aarzeling door mij gekozen.

Immers zou, indien men het doel onzer Vereeniging — Beoefening der Krijgswetenschap — in engen zin opvatte, daartoe behooren alles wat op het voeren van den krijg en de voorbereiding daartoe betrekking heeft; de inrichting en samenstelling

van de middelen, waarmede de oorlog gevoerd wordt, en niet minder de lessen, ons door de krijgsgeschiedenis aan de hand gedaan. Ook zou zelfs in dien engen zin daartoe gerekend moeten worden het onderwerp door het Bestuurslid Robidé van der Aa voor ongeveer vier jaren hier ter plaatse behandeld, omdat de codificatie van het oorlogsrecht — het doel der Brusselsche Conferentie van 1874 — in nauw verband staat met de wijze, waarop de oorlogen gevoerd worden.

Het door mij gekozen onderwerp kan echter volstrekt niet gerekend worden de beoefening der krijgswetenschap in engen zin te bevorderen, daar ik mij alleen ten doel stel op de gevaren te wijzen, die voor ons land zouden kunnen voortspruiten uit eene verkeerde handelwijze bij de handhaving onzer neutraliteit, en op de moeilijkheden, welke die handhaving mede zou kunnen brengen. Alleen in dien zin, dat eene verkeerde opvatting der neutraliteitsplichten tot den krijg zou kunnen leiden, heeft mijn onderwerp betrekking tot de krijgswetenschap. Maar is dit niet reeds voldoende? Treedt niet meer en meer in onze maatschappij het streven op den voorgrond, om niet alleen het eenmaal uitgebroken kwaad te bekampen, maar ook te voorkomen; is er onder de eerste beoefenaren der geneeskunde, hen, die geroepen zijn onze ziekten te bestrijden, één, die niet van meening is, dat op geneeskundig gebied aan de hygiëne eene eerste plaats toekomt? Wil men een ander voorbeeld, dan vestig ik de aandacht op de menigvuldige stemmen, in de laatste maanden opgegaan, met het doel de jeneverpest, die groote ramp van onze maatschappij te bestrijden. Ook zij willen preventieve middelen; zij eischen geene strenge straffen tegen de dronkenschap, maar vóór alles vragen zij beperking van het aantal drankhuizen.

Wie dus met mij een oorlog, waarin Nederland gewikkeld wordt, voor eene nationale ramp houdt, zal het mij niet euvel duiden, dat ik te dezen opzichte het algemeene streven van den tijd volg en de aandacht vestig op eene enkele der vragen, die meer bijzonder oorzaken tot den oorlog zouden kunnen worden; hij zal mij waarschijnlijk toestemmen, dat, even als er geen sprake van kan zijn, dat de hygiëne niet behandeld zou mogen

worden in eene Vereeniging ter beoefening van de Geneeskunde, ook onder de onderwerpen in de Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap eene plaats toekomt aan een der voorbehoedmiddelen tegen den oorlog: de strikte handhaving onzer neutraliteit.

De strikte handhaving onzer neutraliteit! Het belang daarvan zal door mij niet aangewezen behoeven te worden en aan den goeden wil daartoe zal het ons gewis niet ontbreken. Maar deze is niet voldoende. Ook in 1870 bestond de wil daartoe bij ons nadrukkelijk, en toch, wie thans de toen uitgegeven neutraliteitsbepalingen doorleest, zal zich verheugen, dat wij toen niet in de noodzakelijkheid zijn gekomen sommige dier bepalingen toe te passen, want waren wij even als België en Zwitserland verplicht geweest vervolgde troepen op ons grondgebied op te nemen, en hadden wij volgens die bepalingen gehandeld, voorzeker beide oorlogspartijen zouden ernstige en gegronde grieven tegen ons ingebracht kunnen hebben.

Ongetwijfeld is sedert den oorlog van 1870—71 de kennis van de oorlogspolitiek en de oorlogsgebruiken ten onzent, en meer bepaald in het Nederlandsche leger, meer algemeen goed geworden, en geen gering deel van de eer daarvan mocht voorzeker worden toegeschreven aan ons geacht medelid den tegenwoordigen Minister van Oorlog, die door zijn bekend werk „het Oorlogsrecht” een leeraar en leidsman voor velen was. Dit werk, dat thans niet meer geheel op de hoogte kan worden geacht, zou door eene betrekkelijk geringe omwerking weder het standpunt kunnen hernemen, dat het ten volle verdient.

Zijn wij dus thans ook omtrent de kennis van de te volgen handelwijze bij eene eventueel te handhaven neutraliteit veel verder dan in 1870, voornamelijk geldt dit met betrekking tot den oorlog te land, en hoewel men zich daarbij ook nog moeilijk op te lossen vraagstukken kan denken, zoo zijn daaromtrent de gevoelens veel minder verdeeld dan ten opzichte van de te volgen handelwijze bij de handhaving van de neutraliteit ter zee. De moeilijkste vraagstukken komen daarbij ter sprake. Soms bestaat reeds verschil van gevoelen omtrent de vraag tot wiens

grondgebied een stroom of uitmonding eener rivier behoort. Zoo zien wij bijv., dat terwijl in de neutraliteitsbepalingen van 1870 en ook in het werk van Den Beer Poortugael wordt gezegd, dat het watergebied van de Eems door Pruisen beschouwd wordt als te behooren tot zijn territoir (1), terwijl de quaestie, of de Eems eene Nederlandsche rivier is, ook in 1874 in de Tweede Kamer naar aanleiding eener uiting van den toenmaligen Minister van Oorlog ter sprake is gebracht (2), zoo zien wij, zeg ik, dat in Duitschland daaromtrent eene andere meening bestaat, want in het officieele werk over den oorlog van 1870/71 van den Duitschen Generalen Staf treffen wij de volgende uitdrukking aan (3): Zur Vertheidigung des ohnehin ungünstigen und überdies *halb neutralen* Fahrwassers in der Ems-Mündung benötigte man sich u. s. w."

Een andere stroom, die ons bij de handhaving onzer neutraliteit vermoedelijk meer moeilijkheden kan berokkenen dan de Eems, is de Schelde. Ten opzichte dezer rivier zijn wij toch in eene eigenaardige positie. Terwijl daaraan België's eerste handelstad is gelegen, wordt hare uitmonding gevormd door een zeearm, die tot ons grondgebied behoort. Hierbij komt de omstandigheid, dat diezelfde handelstad tevens de hoofdpositie van het Belgische verdedigingsstelsel uitmaakt, terwijl Groot-Brittannië, dat in 1867 nogmaals verklaarde, dat het, al stond het ook geheel alleen, in elk geval België's neutraliteit zou handhaven, voor zijne vloot en het transport zijner voor België bestemde hulptroepen van de Schelde gebruik zal moeten maken.

Al wordt in de laatste jaren in Frankrijk wat minder over een revanche-oorlog met Duitschland gesproken, daarom mag toch de gedachte aan de mogelijkheid van een dergelijken krijg volstrekt niet ongerijmd worden geacht. Denkt men nu aan de moeilijkheid, die er in dat geval voor het Fransche leger, dat voorzeker offensief zal willen optreden, aan verbonden zal zijn, Duitschland in front aan te vallen, zoodat eene marschrichting

(1) Het Oorlogsrecht § 273.

(2) Verslag der Handelingen 1873—74, bladz. 1050—1052, 1055.

(3) Ie Deel, bladz. 1308. (Zie ook de daarbij behoorende schets 7).

door Belgisch grondgebied niet tot de onwaarschijnlijkheden behoort, dan voorzeker mag een onderzoek naar de vraag omtrent de door ons bij die onderstelling te volgen handelwijze met betrekking tot de Wester-Schelde geenszins onvruchtbaar worden geacht, te minder omdat zij buitengewoon moeielijk is. Getuigen daarvan de verschillende meeningen daaromtrent in 's Lands Vergaderzaal ontwikkeld tijdens de behandeling van de Vestingwet van 1874 in de Tweede Kamer, meeningen die volstrekt niet tot overeenstemming zijn gekomen.

Zoo werd toen door een lid dier Kamer (1) beweerd, dat wanneer de vijand (vermoedelijk werd, daar er van de handhaving der neutraliteit sprake was, bedoeld: België's vijand) de Schelde opkomt en doordringt tot aan Neuzen en Ellewoutsdijk, onze neutraliteit reeds geschonden is, en later (2): „Wij moeten aan de Wester-Schelde noch schepen, noch fortten hebben, dan kan men ja, onze neutraliteit schenden, maar men kan ons nimmer van eenige medeplichtigheid met een der partijen aanklagen”.

Een ander lid (3) was van geheel tegenovergesteld gevoelen en beweerde „dat, als men ernstig de neutraliteit wil handhaven, men natuurlijk op de Schelde eenige van onze grootste gepantserde schepen moet leggen om althans eenig vertoon te maken aan den mond, al zouden zij daarna retireeren op Ellewoutsdijk en Neuzen,” terwijl hij zich later aldus uitliet: Verder de vraag of wij Fransche schepen zullen weren en de Engelsche toelaten? Wij zullen alle schepen van neutrale Mogendheden toelaten, want de Schelde is eene Nederlandsche rivier. De vijand zal toch onze Schelde niet blokkeeren om Antwerpen aan te vallen? En doet hij het, dan zal hij de rivier ook wel trachten te forceeren en dit moeten wij trachten te beletten.”

Een derde lid (4) zeide onder meer: „Bedenkt men wel wat de verdediging van onze neutraliteit inhoudt? De Schelde

(1) De Heer de Roo van Alderwerelt. Handelingen 1873-74 blz. 1050.

(2) " " " " " " " " 1051.

(3) " " Stieltjes " " " 1053.

(4) " " van Eck " " " 1056.

behoort aan ons; wij moeten dus aan iedere oorlogvoerende Mogendheid beletten om daar met een vijandelijk doel te komen."

Een vierde lid (1) was van meening, dat het onze verplichting is *in elk geval* schepen, die op de Wester-Schelde mochten willen binnenvallen om een aanval op Antwerpen te doen, met de ter onzer beschikking staande middelen te bestrijden, en dat wij in dit geval niet mogen toelaten dat ons grondgebied wordt geschonden, zonder ons naar mate van onze krachten daartegen te verzetten.

Dit was ook het gevoelen van den Minister van Oorlog (2), die aanvoerde, dat de onzijdige Staat niet mag toelaten dat de oorlogvoerende partijen gebruik maken van zijn grondgebied ter verwezenlijking hunner oorlogsplannen. Het moet hun derhalve worden ontzegd en des noods verhinderd, voor of door zijn grondgebied te trekken. Ook werd door den Minister gezegd: „Wat aangaat dat, als de vijand de Schelde opvaart tot Neuzen en Ellewoutsdijk, hij dan ook onze onzijdigheid heeft geschonden, is weder juist; maar dan zal dit zijn een feit, te be-slechten tusschen ons en den schender der neutraliteit; de derde oorlogvoerende Mogendheid kan er geen partij van trekken door te zeggen: Gij hebt toegang aan de strijdmacht van dat Rijk op Uw grondgebied verleend."

Twee andere leden (3) erkenden daarentegen wel dat eene opvaring van de Schelde, met het doel de Belgen te benadeelen eene schending onzer neutraliteit zou zijn, maar gaven niet toe, dat het altijd onze plicht zou zijn met kracht van wapenen deze handelwijze te beletten."

Wanneer wij de slotsom der gehouden discussiën opmaken, dan blijkt daaruit, dat *alle* sprekers de vaart van eene vroeemde oorlogsvloot op onze Wester-Schelde, met het doel de Belgen te benadeelen, als eene schending onzer neutraliteit aanmerkten; dat het gevoelen echter verdeeld was over de vraag, of wij in

(1) De Heer Cremers. Handelingen 1873-74 blz. 1056.

(2) " " Weitzel. " " " 1054-1055.

(3) De Heeren van Zuylen van Nijveldt en van Lynden van Sandenburg. Handelingen 1873-74 blz. 1057-1058.

dat geval verplicht waren ons met kracht van wapenen daartegen te verzetten, dan wel of wij met een eenvoudig protest zouden kunnen volstaan. De voorstanders van de eerste handelwijze, waren op grond daarvan vóór het behoud van Neuzen en Ellewoutsdijk, terwijl zij, die het laatste gevoelen deelden, van meening waren, dat juist het behoud dier sterkten ons in moeielijkheid zou brengen, omdat men dan niet met een protest zou kunnen volstaan en wij ons door het bezit van Neuzen en Ellewoutsdijk in strijd zouden wikkelen met een vijand van België, zonder dat die strijd bepaald noodig ware.

Al is toen ook met 31 tegen 30 stemmen uitgemaakt dat Neuzen en Ellewoutsdijk behouden blijven als versterkte plaatsen, zoo is daarom de quaestie zelve nog volstrekt niet opgelost, en het kwam mij daarom niet ongepast voor, die voor ons zoo belangrijke zaak in deze Vergadering ter sprake te brengen. Het is verre van mij te meenen, dat deze quaestie, waarin zoo bekwame rechtsgeleerden hun gevoelen hebben geuit, dezen avond hier uitgemaakt kan worden; het is mijn doel alleen de vraag weder onder de aandacht te brengen in de hoop daardoor aan hare oplossing bevorderlijk te zijn. De taak, die ik mij voor hedenavond heb gesteld, is zeer nederig; zij bepaalt zich alleen tot het geven van eene toelichting van het vraagstuk, waarbij ik natuurlijk mijne meening — waar het te pas mocht komen — niet achter zal houden. Op den voorgrond zij daarbij gesteld, dat de bedoelde quaestie zoowel eene politieke als eene rechts-quaestie is, en alhoewel ik volgaarne toegeef, dat beide niet volledig gescheiden kunnen worden, zoo acht ik het echter noodig de mededeeling te doen, dat het mijn voornemen is, de zaak hoofdzakelijk te beschouwen uit een oogpunt van internationaal recht.

Het is U bekend, Mijne Heeren! dat in vroegere eeuwen de volkeren zich gaarne het eigendomsrecht over sommige zeeën toeschreven. Tyrus en Carthago verklaarden zich Souverein van de wateren, die door hunne vaartuigen werden doorkruist, en Rome maakt van de Middellandsche zee een binnenlandsch meer. Venetië maakt aanspraak op de soevereiniteit over de

Adriatische, Genua op die van de Ligurische zee. De Portugeezen, die den weg naar Oost-Indië ontdekten, wilden alleen daarvan de voordeelen genieten, terwijl de Koningen van Spanje zich het bezit van de West-Indische zeeën toeëigenden, beide op grond eener schenking van Paus Alexander VI, die echter die zeeën nooit in eigendom had gehad.

Ik breng U verder in herinnering, dat het die beweerde rechten der Portugeezen waren, die aanleiding gaven tot het bekende werk van onzen Hugo de Groot „*Mare Liberum*.” De schrijver toen (in 1609) slechts 26 jaar oud, ontwikkelt daarin de schoone gedachte, dat de open zee geheel vrij is en dat de scheepvaart daarop voor een ieder geoorloofd moet zijn; dat niemand het recht heeft zich de souvereiniteit daarover toe te eigenen, omdat de vrije beschikking over den Oceaan een natuurrecht is; over den Oceaan, door de Ouden onmetelijk, oneindig, vader aller dingen, grens van den hemel genoemd; den Oceaan, die door zijne eeuwige uitdampingen niet alleen de bronnen, stroomen en zeeën, maar ook de wolken en, volgens het geloof der Ouden, zelfs de sterren voedt; den Oceaan, die met zijn onafgebroken wisselingen van eb en vloed de aarde, de woonplaats der menschen, omringt en eerder beschouwd kan worden als *eigenaar* dan als *eigendom* (1).

Het was er verre van verwijderd dat Hugo de Groot — wien Karel I, Koning van Engeland, de uitgave van zijn werk zoo kwalijk nam, dat hij in 1619 op officiële wijze aan de Staten-Generaal deed verzoeken, den schrijver daarvoor eene straf op te leggen — zijn ideaal van de vrije zee reeds bij zijn leven zou verwezenlijkt zien; wèl vermochten zijne bestrijders weinig tegen hem, maar nog lange jaren daarna en tot in de achttiende eeuw wilde Engeland over de zeeën, die de eilanden van Groot-Brittanje omringen, de souvereiniteit uitoefenen.

Bij het sluiten van den Westfaalschen vrede, drie jaar na den dood van Grotius, werd dit beginsel dan ook nog in geenen deele gchuldigd en geen wonder is het, dat toen ook omtrent de scheepvaart op de rivieren, die verschillende Staten doorstroomen,

(1) Ortolan. *Règles Internationales et diplomatique de la mer* I. Chap. VII.

nog de engste begrippen heerschten. Bij art. 14 van het Tractaat te Munster tusschen de Spaansche kroon en de Republiek der Vereenigde Nederlanden gesloten, werd dan ook bepaald, dat de Schelde noch van uit Antwerpen verder dan het punt, waar de beide oevers aan Nederland behoorden, naar zee, noch van uit zee naar Antwerpen mocht bevaren worden door schepen van de toen Spaansch gebleven Nederlanden. Tot handhaving van dat recht hield de Republiek de Schelde door de forten Lillo en Liefkenshoek, ondersteund door een wachtschip, versperd, terwijl een ander schip aan den mond der Schelde de wacht hield.

Ongeveer anderhalve eeuw bleef dit recht gehandhaafd. Wel rezen in 1783 moeilijkheden met den Keizer van Duitschland Jozef II; wel eischte deze in het volgende jaar zonder bepalen grond de vrije vaart op de Schelde, maar door bemiddeling van Frankrijk en tegen eene betaling van eene som van $9\frac{1}{2}$ millioen gulden, waarvan Frankrijk de helft te zijnen laste nam, bleef de bestaande toestand gehandhaafd (1).

Intusschen won de meening meer en meer veld, dat niet alleen de open zee vrij moest zijn voor alle natiën, maar dat ook de vrijheid van het internationaal verkeer op de groote stroomen en rivieren — die wel is waar tot een bepaald gebied behooren, niettemin de natuurlijke verbindingen der verschillende landen met de open zee zijn — niet aan banden gelegd mocht worden door de willekeur van enkele Staten, wanneer deze het goed mochten vinden hunne stroomen voor vreemde schepen te sluiten. Door die handelwijze toch zouden deze stroomen aan hunne natuurlijke bestemming — om de natiën te verbinden — worden onttrokken.

Reeds bij den eersten Parijzer vrede van 30 Mei 1814 bepaalden de Verbonden Mogendheden, nauwelijks ontheven van de knellende banden van het continentaal stelsel en vast besloten den voorspoed en welvaart der Europeesche volken vol-

(1) Martens. Erzählungen merkwürdiger Fälle des neueren europäischen Völkerrechts. Göttingen. 1800. No. 5.

gens hare inzichten te bevorderen, dat de vaart op den Rijn, van het punt waar hij bevaarbaar wordt tot aan zee, en omgekeerd, geheel vrij zou zijn. Aan niemand zou zij ontzegd kunnen worden. En terwijl in datzelfde vredesverdrag het uitzicht werd geopend, om voor de andere rivieren op het toekomstig congres eene dergelijke bepaling vast te stellen, behelsde reeds het derde der *geheime* artikelen de toepassing van het voor den Rijn aangenomen beginsel op de Schelde (1).

Op het Weener Congres in 1815 werd dan ook werkelijk de vrije vaart vastgesteld op alle rivieren of stroomen, die het gebied scheiden of doorloopen van de Souvereinen, die de Acte van het Congres medeondertekenden. Art. 109 dier Acte luidt (2): „La navigation dans tout le cours des rivières indiquées dans l'article précédent, du point ou chacune d'elles devient navigable jusqu' à son embouchure, sera entièrement libre, et ne pourra, sous le rapport du commerce, être interdite à personne, bien entendu, que l'on se conformera aux réglemens relatifs à la police de cette navigation, lesquels seront conçus d'une manière uniforme pour tous, et aussi favorables que possible au commerce de toutes les nations.”

Het 16de Bijvoegsel der Acte bevat een reglement voor de vrije scheepvaart op de rivieren. Art. 2 van dat reglement is geheel gelijkkluidend met het zooeven genoemde Art. 109. Voorts worden in het bijzonder met betrekking tot de scheepvaart op den Rijn bepalingen gemaakt, terwijl Art. 7 van de bijzonder op de andere rivieren betrekking hebbende bepalingen luidt:

„Tout ce qui aurait besoin d'être fixé ultérieurement sur la navigation de l'Escaut, outre la liberté de navigation sur cette rivière, prononcée à l'article 1er (waar verwezen wordt naar het bovengenoemde artikel) sera définitivement réglé de la manière la plus favorable au commerce et à la navigation et la plus analogue à ce qui à été fixé pour le Rhin” (3).

De noodzakelijkheid voor die nadere regeling verviel echter door

(1) Lagemans. Recueil des Traités I. No. 2. Art. 5. Articles séparés et secrets. Art. 3.

(2) Lagemans. Recueil des Traités I. No. 30.

(3) " " " " I. No. 30. Annexe XVI.

de oprichting van het Koninkrijk der Nederlanden, waardoor de vaart op de Schelde geheel eene binnenlandsche aangelegenheid werd.

Eerst toen België een onafhankelijke Staat was geworden, kwam de regeling van de vaart op de Schelde weder te pas. Bij Art. 9 § 1 van het scheidingsverdrag van 19 April 1839 werden de Artt. 108 tot en met 117 omtrent de vrije scheepvaart op de rivieren van de Acte van het Weener Congres ook toepasselijk verklaard op de bevaarbare rivieren, die het Belgische en Hollandsche grondgebied scheiden of wel beide gebieden doorloopen (1).

De volgende paragrafen van hetzelfde artikel van het scheidingsverdrag bevatten nadere bepalingen omtrent de scheepvaart op de Schelde, loodsdienst, betonning en bebakening, een te heffen recht door Nederland (§ 3), gemeenschap met den Rijn, visscherij en eene bepaling voor het geval, dat de Schelde onbevaarbaar mocht worden. In de beide verdragen van 5 November 1842 (2) vindt men niets vermeld, wat ten opzichte der quaestie van belang kan geacht worden.

Bij Art. 12 van het reglement ter uitvoering van de beide voorgaande verdragen bij conventie van 20 Mei 1843 (3) vastgesteld, treft men de bepaling aan, dat de oorlogsschepen vrij zijn van het betalen van het recht voor de Schelde vastgesteld, terwijl Art. 48.1 van het daarbij gevoegde reglement op den loodsdienst op de Schelde, de oorlogsvaartuigen vrij stelt van de verplichting een loods te nemen.

Bij tractaat van den 2den Mei 1863 had de afkoop van den Schelde-tol plaats (4); naar aanleiding daarvan sloot België den 6den Juli daaraanvolgende met de Europeesche mogendheden een

(1) Lagemans. Recueil des Traités II. No. 166.

(2) Traité pour l'exécution du Traité de Londres du 19 Avril 1839. Lagemans. III, No. 194. Convention de commerce et de navigation. Lagemans. III, No. 195.

(3) Convention concernant l'exécution des Art. 9 et 10 du Traité du 19 Avril 1839 et du Chap II, Sect. 1—4 du Traité du 5 Nov. 1842. Lagemans. Recueil des Traités III. No. 197.

(4) Traité pour le rachat du péage de l'Escaut. Lagemans. Recueil des Traités V. No. 434.

algemeen tractaat (1), waarin uitdrukkelijk werd verklaard (art. 2), dat door de afschaffing van het te heffen recht op de Schelde in geen enkel opzicht inbreuk werd gemaakt op de overige bepalingen van het scheidingstractaat van den 19den April 1839.

Het scheen mij noodig het hiervoren gezegde te vermelden, omdat daaruit blijkt:

1. Dat ook thans nog op grond van de Acte van het Weener-Congres en van het scheidingsverdrag met België de vaart op de Schelde geheel vrij is en met betrekking tot den handel aan niemand ontzegt kan worden.

2. Dat de oorlogsvaartuigen niet bijzonder vermeld zijn, dan alleen om ze vrij te stellen van het betalen van het door Nederland vroeger geheven recht op de Schelde en van de verplichting een loods te nemen, waaruit blijkt dat de scheepvaart op de Schelde ook op oorlogsvaartuigen toepasselijk moet geacht worden.

Ik merk hierbij op, dat hier kennelijk oorlogsschepen van *alle* natiën worden bedoeld, want in punt 4 van Art. 48 van het reglement op den loodsdienst van 20 Mei 1843 wordt gesproken van *beide* natiën, waaruit natuurlijk volgt, dat die beperking voor punt 1 van hetzelfde Art. niet van toepassing is.

3. Dat geene bijzondere bepalingen gemaakt zijn met het oog op een toestand van oorlog, hetzij van de beide Staten onderling, hetzij van een der contracteerende Staten met eene derde Mogendheid.

Uit een en ander zou men de conclusie mogen trekken, dat Nederland volstrekt geen recht heeft om aan een oorlogsschip, van welke natie en in welken tijd ook, de doorvaart van de Schelde te ontzeggen, indien niet in de acte van het Weener-Congres en het scheidingsverdrag met België de algemeene bepaling, dat de scheepvaart geheel vrij is, onmiddellijk gevolgd werd door de daarmede strijdige bepaling, dat *met betrekking tot den handel* die scheepvaart aan niemand kan worden ontzegt,

(1) Traité Général pour le rachat du péage de l'Escaut. Lagomans. Recueil de Traités V. No. 437.

waaruit stilzwijgend zou volgen, dat met betrekking tot iets anders dat verbod wel zou mogen plaats hebben.

Een feit is het, dat de Schelde in tijd van vrede voor de oorlogsschepen van alle natiën open is gesteld. Menigmaal heb ik zelf in 1864, tijdens den Noord-Amerikaanschen burger-oorlog, het bekende oorlogsschip de Niagara de Schelde zien op- en afstoomen. Ik geloof dan ook niet dat onze Regeering het recht zou hebben, die rivier in tijd van vrede voor vreemde oorlogsschepen te sluiten, al ware het alleen, omdat zij geen recht heeft Antwerpen te berooven van de voordeelen, die een verblijf van vreemde oorlogsschepen aldaar oplevert, en ook niet bevoegd is te beoordeelen in hoeverre de vaart dier oorlogsschepen op de Schelde door het Belgische Gouvernement wenschelijk wordt geacht. Ik vermeen dat dit punt aan geen redelijken twijfel onderhevig is, maar veroorloof mij nu eene kleine afwijking van mijn onderwerp door de vraag te stellen, of onze Regeering bevoegd is in vreedestijd de vaart op de Zuiderzee te verbieden voor vreemde oorlogsschepen, en zoo ja, of het dan niet wenschelijk zou zijn, dat zij tot een dergelijken maatregel overging?

Het is mogelijk, Mijne Heeren! dat aan sommigen Uwer het stellen dier vraag weinig vruchtbaar toeschijnt; wellicht wordt door enkelen Uwer gemeend, dat de vaart van vreemde oorlogsschepen op onze Zuiderzee in tijd van vrede niet zal voorkomen. Is dit het geval, dan moet ik opmerken, dat dit zelfs in de laatste jaren heeft plaats gehad; als de dagbladen destijds naar waarheid hebben gemeld, dan zijn de twee Duitsche gepantserde Rijnkanonneerbooten over de Zuiderzee en den IJsel naar den Rijn vervoerd. Het is mij niet bekend, dat destijds aan onze Regeering daartoe vergunning is gevraagd. (2)

Art. 109 van de Acte van het Weener Congres kan misschien ook op den IJsel toepasselijk geacht worden en men zou hier dus ook dezelfde tegenstrijdige bepaling hebben als ten opzichte van de Schelde. Art. 2 van het Rijnscheepvaart verdrag van 17 October 1868 (1) is met betrekking tot dit punt

(1) Lagemans. Recueil des Traités VI. N°. 510.

(2) Blijkens nader ingewonnen informatiën is die vergunning niet gevraagd; de kanonneerbooten waren echter niet gewapend.

meer positief, daar het bepaalt, dat de schepen, die tot de Rijnscheepvaart behooren, van elken weg, dien zij mochten kiezen door het Nederlandsche gebied, van den Rijn in de open zee of terug van de open zee tot den Rijn, gebruik mogen maken.

Daar de bedoelde gepantserde kanonneerbooten uitsluitend voor de vaart op den Rijn bestemd waren, en dus mogelijk geacht kunnen worden tot de Rijnscheepvaart te behooren, zou men misschien kunnen beweren, dat de Duitschers op grond van het aangehaalde artikel recht hebben gehad de Zuiderzee en den IJssel tot de vaart dier oorlogsvaartuigen te bezigen.

Blijft echter de vraag: mag onze Regeering de vaart op de Zuiderzee in tijd van vrede verbieden voor oorlogsvaartuigen, die niet tot de Rijnscheepvaart behooren?

In de eerste plaats dient te worden onderzocht of de Zuiderzee tot het Nederlandsche gebied behoort.

In het algemeen werd vroeger tot het grondgebied van een Staat gerekend eene strook der zee tot op een afstand van één Engelsche zeemijl ($1/60$ graad of ± 1852 M.) In latere tractaten tusschen Engeland en de Vereenigde Staten van Amerika van 1818 en met Frankrijk van 1839 wordt de afstand van 3 zeemijlen of ongeveer 5555 M. voor de breedte dier strook aangenomen. Door het meerendeel der schrijvers over het volkenrecht wordt echter op het voetspoor van Grotius en Bynkershoek als regel gesteld, dat die strook even breed moet zijn als de afstand, waarop de Staat van den oever uit zijne macht kan doen gelden, dus tot kanonschots-afstand. Neemt men dezen tot maatstaf, dan zal de afstand van 5 Engelsche zeemijlen beter de breedte der bedoelde strook aangeven dan die van 3 dergelijke mijlen. Werkzaam zal de Staat zijne macht echter niet verder kunnen doen gelden dan 3 Engelsche mijlen. Dit is dan ook de afstand, waaromtrent men het volgens den Times van 15 Februari 1878 algemeen eens was in het Britsche Parlement. Daar werd aangenomen, dat de afstand van drie zeemijlen steunt op eene internationale wet, op grond waarvan elke onafhankelijke Staat geacht wordt in het bezit te zijn van en de rechtspraak te hebben over de zeeën, die

zijne kust besproeien tot kanonschots-afstand van den oever.

Maar zelfs al werd de afstand van *vijf* Engelsche zeemijlen daarvoor aangenomen, dan zou op grond daarvan de geheele oppervlakte der Zuiderzee toch niet tot het Nederlandsche gebied behooren.

Intusschen wordt door de regels van het volkenrecht uitzondering op bovengenoemden regel toegelaten bij inhammen en bochten der zee. Bluntschli (1) zegt daaromtrent: „De nauwe betrekking van zulke gedeelten der zee tot het land en tot den Staat rechtvaardigt eene uitbreiding van het Staatsgezag. Zij worden gerekend te behooren bij het land, waarvan de macht en de bescherming zich daarover uitstrekt. De veiligheid van den Staat en zijne rechtspleging hebben daarbij zoover belang, dat de gewone maatstaf van kanonschots-afstand bij bochten niet altijd voldoende geacht wordt. Intusschen moet deze uitbreiding slechts daar toegestaan worden, waar er werkelijk gronden voor bestaan en niet daar, waar de wijidte van de bocht zeer groot is, en deze geheel het voorkomen heeft van een gedeelte der open zee.”

Groot-Brittanie heeft sinds onheugelijke tijden aanspraak gemaakt op het uitsluitend bezit van en de rechtspraak over de baaien en gedeelten van de zee, afgesneden door lijnen, die van eene uitstekende landpunt naar eene andere kunnen getrokken worden en welke gedeelten den naam dragen van „King's Chambers.” (2)

Bluntschli zegt, dat in het algemeen het recht van een Staat op door dergelijke lijnen afgesneden gedeelten der zee niet bestaat: de Hudsons-baai en de Golf van Mexico zijn zeer bepaald gedeelten van de open zee. In Art. 5 van het verdrag tusschen Engeland en Frankrijk van 2 Augustus 1839 omtrent de vischerij in het Kanaal wordt bepaald, dat de baaien van minder dan 10 zeemijlen (18.5 kilometers) wijidte nog door de kuststrook omvat worden. Ortolan (3) meent dat een golf of baai

(1) Bluntschli. Das moderne Volkenrecht der civilisirten Staaten. 1878 N°. 309.

(2) Phillimore. Commentaries upon International Law I. N°. 199.

(3) Règles internationales et diplomatie de la mer. I. Chap. VIII.

tot het grondgebied van een Staat behoort, als de ingang niet wijder is dan tweemaal kanonschots-afstand. Rekent men dezen op 5 zeemijlen, dan komt deze bepaling overeen met die van het zooeven genoemde tractaat. Ook zegt Ortolan iets verder: „Quant aux mers particulières et intérieures, un droit exclusif de domaine et de souveraineté de la part d'une nation sur une telle mer n'est incontestable qu' autant que cette mer est totalement enclavée dans le territoire, de sorte qu' elle en fait partie intégrante et qu'elle ne peut absolument servir de lien de communication et de commerce qu'entre les seuls citoyens de cette nation. Alors en effet aucune des causes qui font obstacle soit à la propriété, soit à l'empire des mers, ne trouve ici son application.”

Vattel (1) stelt als regel: Une baie dont on peut défendre l'entrée peut être occupée et soumise aux lois du souverain; il importe qu' elle le soit, puisque le pays pourrait être beaucoup plus aisément insulté en cet endroit que sur des côtes ouvertes aux vents et à l'impétuosité des flots.

Op grond van het hiervoren gezegde meenen wij te mogen besluiten, dat de geheele Zuiderzee deel nitmaakt van het Nederlandsche gebied, in welk gevoelen wij nog bevestigd worden door de omstandigheid dat Martens in zijn „Précis du Droit des Gens moderne” (2) die zee ook met name noemt als een der golven, waarop het uitsluitend recht aan eene natie toekomt; naar zijne meening zal het recht over de Zuiderzee dan ook door niemand aan Holland betwist worden.

Ook Heffter acht het buiten twijfel dat de Zuiderzee, ontstaan door verwijding van den mond van een stroom door de golven der Noordzee, waardoor vroeger droge gronden in zee veranderd zijn, tot het Nederlandsche gebied behoort (3).

Dit dus aangenomen zijnde, rijst de vraag: Bestaat de bevoegdheid voor de Nederlandsche Regeering, die zee voor oorlogsschepen, niet tot de Rijnscheepvaart behorende, te sluiten?

(1) Vattel. Le droit des gens ou principes de la loi naturelle I. § 291.

(2) Livre 2. Chap. I § 42.

(3) Le droit international public de l'Europe § 77.

Een algemeen beginsel van het volkenrecht is, dat alle zeeën, havens en reeden voor den handel van alle natiën openstaan. Ook is het een algemeen aangenomen volkenrechtelijk gebruik, dat een Staat zijn havens en reeden openstelt voor de oorlogsvaartuigen van alle andere Staten, waarmede hij in toestand van vrede is, althans indien geen bepaald verbod daaromtrent bestaat (1). In verscheiden oude tractaten, ook door Holland gesloten, wordt het beginsel gehuldigd, dat de oorlogsschepen van eenen Staat volkomen vrijheid zullen hebben, de havens en reeden van den anderen binnen te loopen op voorwaarde, dat zij daar niet te lang zonder noodzaak zullen blijven, zoodat bij de gouverneurs der plaatsen argwaan zou ontstaan; ook zijn de commandanten der schepen verplicht de oorzaak van hunne aankomst en hun vertrek te melden. Dit beginsel is door het internationale gebruik gewettigd.

Volgens Ortolan (2) zijn er echter omstandigheden, waarin de toegang tot eene haven rechtens ontzegd kan worden aan een geheel eskader en waar de voorzichtigheid gebiedt dit te doen. In elk geval heeft een Staat recht zich te verzetten tegen het permanente verblijf van een te groot aantal vreemde oorlogsschepen in zijne havens, omdat daardoor zijne onafhankelijkheid gevaar loopt. Verscheiden Staten hebben te dezen opzichte bij conventie beperkingen gemaakt in het aantal vreemde schepen, dat zich te gelijker tijd in hunne havens mocht bevinden. Dit getal wisselt gewoonlijk af van drie tot vijf. Het behoeft geen betoog dat deze beperkingen zeer veel nut kunnen hebben, want behalve dat het verblijf van vreemde strijdkrachten op het gebied van een Staat de bron kan worden van vele moeilijkheden, is de mogelijkheid eener verrassing vóór de oorlogsverklaring een groot gevaar.

Alleen tot de geheel militaire havens, uitsluitend bestemd voor de constructie, bewapening en herstelling van oorlogsvaartuigen, en die men dus met den naam van militaire arsenalen zou kunnen bestempelen, kan elke Staat den toegang aan vreemde

(1) Ortolan. T. I, Chap. VIII.

(2) id. id.

schepen ontzeggen, enkele gevallen van zeegevaar of volstreckte noodzaak daargelaten.

Over het algemeen worden, wat de vreemde oorlogsschepen betreft, de baaien en golven, die tot een bepaald gebied behooren, gelijkgesteld met de havens en reeden; de toegang tot die wateren zou in tijd van vrede dus ook aan de vreemde oorlogsschepen openstaan. Het komt mij echter voor, dat niet bij alle baaien en golven, zooals bijv. bij onze Zuiderzee, die gelijkstelling juist zou zijn. Immers aan het internationaal gebruik van toelating van vreemde oorlogsschepen in havens en reeden liggen bepaalde geldige motieven ten grondslag: het kan noodig zijn kolen in te nemen, zich van levensmiddelen en drinkwater te voorzien, zieken van boord te verwijderen, brieven of telegrammen naar het eigen land te verzenden en dergelijke zaken meer; maar voor het stationneeren of kruisen van een vreemd eskader op onze Zuiderzee, kan geen enkel goed motief worden aangevoerd. Bescherming van den handel zou de eenige beweegreden zijn, die voorgegeven kon worden, maar deze zouden wij niet mogen doen gelden, omdat de Zuiderzee geheel tot ons gebied behoort en alleen wij zelven op ons gebied het recht en de orde handhaven.

Ik zal nauwelijks de aandacht behoeven te vestigen op het gevaar, dat onze onafhankelijkheid van deze zijde kan dreigen, indien wij niet reeds in tijd van vrede de Zuiderzee voor vreemde oorlogsschepen sluiten. Geen verschil van meening bestaat er omtrent de waarde, die wij er bij eene verdediging van ons land aan moeten hechten, om meester op de Zuiderzee te blijven. Door de toegangen bij den Helder en het Vlie, of zoo dit niet mogelijk blijkt, de ondiepe toegangen tot het zuidelijk gedeelte dier zee, de Middelgronden, de Vlieter, de Wierbalg en het Amsteldiep voor de vijandelijke schepen af te sluiten wordt dit doel bereikt, als men namelijk afziet van de enkele onbeduidende vaartuigen, tot de Rijnscheepvaart behoorende, die, nadat al onze sperforten aan het Pannerdensch Kanaal en den IJssel gevallen zijn, in de Zuiderzee zouden kunnen komen. Maar wanneer nu de eene of andere Mogendheid, die een aanval op ons land beoogt, de vrijheid heeft vóór dat de oorlog verklaard

is, dus nog in vollen vrede, een eskader weinig diepgaande schepen op de Zuiderzee te brengen, waar blijft dan de verdediging dier zee? De vijandelijke vloot ligt dan dadelijk voor Amsterdam. Daarom is het naar mijne meening ten hoogste wenschelijk dat de toegang tot de Zuiderzee steeds aan alle oorlogsschepen, die niet tot de Rijnscheepvaart behooren, worde ontzegd. Naar mijn gevoelen zou deze handelwijze volstrekt niet in strijd zijn met het volkenrecht, aangezien het hier geldt eene bepaling van een Souvereinen Staat ten opzichte van een gedeelte van zijn gebied, waardoor geen der rechtmatige belangen van de overige Mogendheden in eenig opzicht wordt benadeeld.

En mocht men aanvoeren dat het gevaar, dat ons in dit opzicht dreigt, niet groot is, omdat geen der Europeesche Mogendheden tot eene zoo perfide handelwijze zou overgaan, dan zou ik de tegenwerping wenschen te maken, dat wij niet van den edelen zin der overige Mogendheden moeten afhangen; ik zou dan de geschiedenis kunnen aanhalen, om daaruit te bewijzen, dat soortgelijke handelingen vroeger hebben plaats gegrepen. Voorzeker, wij mogen niet loochenen dat de regelen van het volkenrecht meer geëerbiedigd worden dan vroeger, maar op grond daarvan aan te nemen, dat de door ons gevreesde handelwijze nooit zal geschieden, komt mij niet raadzaam voor.

Keeren wij na deze uitweiding, die mij — naar ik hoop — om het belang der zaak zal vergeven worden, tot de Schelde terug. Zooals ik reeds opmerkte, kan er voor die rivier, hoewel zij — voor zoover zij binnen de Nederlandsche grenzen gelegen is — op grond van de aangehaalde regels van het volkenrecht ongetwijfeld deel uitmaakt van het Nederlandsche gebied, naar mijne meening geen sprake van zijn, haar voor vreemde oorlogsschepen te sluiten, wanneer België en Nederland beiden in vredestand verkeerden. De Souvereiniteit van den Nederlandschen Staat over de Schelde is zoowel op grond der tractaten als van de algemeen aangenomen regels van het volkenrecht, eene *beperkte*.

Nu rijst de vraag echter, in hoeverre zijn wij te dezen opzichte tot eene andere handelwijze verplicht, wanneer België

met eene andere Mogendheid in oorlog is en deze een eskader de Schelde doet opvaren met het kennelijk doel, den Belgischen Staat te benadeelen?

Hiervoren merkte ik reeds op, dat al de Leden der Tweede Kamer, die zich tijdens de behandeling van de Vestingwet over deze quaestie uitlieten, van meening schenen te zijn, dat in dit geval onze neutraliteit geschonden zou worden; het verschil van gevoelen bestond hoofdzakelijk hierin, dat sommige leden alleen met een protest wilden volstaan, terwijl andere onze neutraliteit met kracht wenschten te handhaven.

Zooals gebleken is, geven de ten opzichte van de Schelde gesloten tractaten omtrent deze quaestie volstrekt geen licht; het zal dus hier zaak zijn te onderzoeken: welke zijn de algemeen geldende regels van het volkenrecht te dezen opzichte? welk is het gevoelen van de verschillende autoriteiten op dit gebied?

Wenden wij ons, Mijne Heeren! daartoe allereerst tot den hoogleeraar Bluntschli, den gewezen president, later vice-president van het „Institut de Droit International”, een man, wien voorzeker niemand autoriteit op volkenrechtelijk gebied zal ontzeggen, maar wiens gevoelen zeker niet gering geacht zal worden in dit gezelschap, waarvan de geachte Voorzitter niet gearzeld heeft hem eenige maanden geleden (1) verreweg den grootste — ja, tot tweemaal toe — den uitstekendste van *alle* schrijvers over het oorlogsrecht te noemen.

§ 772 van het „Rechtsbuch” van Bluntschli (2) luidt: „Die Durchfahrt der Kriegsschiffe durch das neutrale Küstengewässer gilt nur insofern als Verletzung der Neutralität, als der neutrale Staat dieselbe den Kriegführenden Mächten untersagt hat.” Als grond voor dien regel geeft hij op, dat de strook langs de kusten slechts *in beperkten zin* aan het staatsgezag van den oeverstaat is onderworpen en als bestanddeel van de zee voor de vrije scheepvaart van alle volken open is. „Daarom”, zegt

(1) Zie Tijdspiegel 1878.

(2) Das Moderne Völkerrecht der civilisirten Staaten als Rechtsbuch dargestellt. Nördlingen, 1878.

hij, „is het ook niet een absolute plicht van den neutralen Staat die doorvaart te beletten, maar hij *kan* (1) ze verhinderen, omdat hij van uit den oever de strook langs de kust beheerscht.”

De volgende paragraaf (773) van hetzelfde rechtsboek luidt :

„In die Eigengewässer (Seehäfen) aber darf der neutrale Staat die Kriegsschiffe der feindlichen Parteien nicht einlaufen, noch über seine Ströme, Flüsse, Canäle hindurchfahren lassen, ausser zu offenbar friedlichen Zwecken (Aufnahme von Lebensmitteln, Wasser, Kohlen) oder im Nothstand zur Ausbesserung, nicht aber zum Behuf erneuerter oder verstärkter Kriegsrüstung.”

Als toelichting wordt daarbij gevoegd : „Opende de neutrale Staat zijne havens voor de vijandelijke oorlogsschepen, dan zou hij de oorlogsvoering van de partij, waartoe die schepen behoorren, ondersteunen, en liet hij zijne waterwegen door die schepen gebruiken, dan zou men dit gelijk kunnen stellen met het ter beschikking geven van de wegen te land voor de marschen van troepen van oorlogvoerende Mogendheden.” Terloops zij opgemerkt, dat naar mijne meening deze laatste vergelijking volstrekt niet juist is, want in vollen tijd van vrede — en men verkeert toch met beide oorlogvoerende Mogendheden op voet van vrede — zijn wel die waterwegen voor vreemde oorlogsschepen open, maar geenszins de wegen te land.

Ook verwijst Bluntschli naar den tweeden regel van het Verdrag van Washington van 8 Mei 1871, waarbij bepaald wordt, dat eene neutrale regeering verplicht is niet toe te staan of te dulden, dat een der oorlogvoerende partijen hare zeehavens of wateren als basis voor de operatiën tegen haren vijand of tot versterking van hare militaire macht of tot het werven van manschappen bezige; en voorts naar de neutraliteitsplichten, door het Institut de Droit international in 1875 te 's Hage geformuleerd, waarvan art. 4 luidt: „Evenmin mag de neutrale Staat toelaten of dulden, dat een der oorlogvoerende Staten zijne havens of wateren voor militaire operatiën bezige enz.

Wanneer men nu deze regels wil toepassen op de Schelde in

(1) Dit woordje *kan* heeft in dezen zin alleen op de macht, niet op het recht betrekking.

het door ons veronderstelde geval, dan zal men aanvankelijk mogelijk geneigd zijn de tweede der genoemde paragrafen van Bluntschli toe te passen en daaruit afleiden, dat wij den doortocht van de Schelde aan schepen van een der oorlogvoerende partijen moeten beletten; maar vergelijkt men de beide paragrafen met elkander, dan ziet men dat het verschil volgens Bluntschli alleen ligt in de beperkte Souvereiniteit in het eerste en de absolute Souvereiniteit van den Staat in het andere geval. Nu heb ik reeds opgemerkt, dat alhoewel het buiten twijfel is, dat de wateren van de Schelde binnen onze grenzen gelegen, tot het Nederlandsche territoir behooren, de Souvereiniteit van den Nederlandschen Staat over die wateren altijd eenigszins beperkt is, aangezien onze Regeering ten opzichte van de Schelde gebonden is aan de tractaten, hetgeen op zich zelf de Souvereiniteit niet zou beperken; maar hier geldt het een tractaat, dat in beginsel werd vastgesteld bij den vrede te Parijs in 1814, geheel buiten Nederland om, een tractaat, dat ook niet in Nederland opgezegd zou kunnen worden.

Neemt men die *beperkte* Souvereiniteit aan, dan vallen de wateren van de Schelde in dezelfde rubriek als de strook der zee langs de kusten, door Bluntschli in § 772 bedoeld, en onze neutrale Staat is in dit geval niet verplicht de doorvaart aan tegen België vijandelijke schepen te ontzeggen of te beletten.

Wheaton zegt in zijn „Elements of international Law: (1) Het recht van den oorlog kan alleen worden uitgeoefend op het grondgebied der oorlogvoerende Mogendheden, of in open zee, of op een gebied, dat aan niemand behoort. Daaruit volgt, dat de vijandelikheden niet uitgeoefend mogen worden binnen het rechtsgebied van den onzijdigen Staat, die de gemeenschappelijke vriend van beide partijen is.

„Dit geldt eveneens voor den doortocht van een leger of van een vloot binnen het rechtsgebied van een Staat, welke doortocht niet licht beschouwd kan worden als een onschuldige doortocht, zooals eene natie het recht heeft van eene andere te eischen. En zelfs al ware hij een onschuldige doortocht, dan zou het nog een dier *onvolmaakte* rechten zijn, waar-

(1) Tweede Deel. Hoofstuk III, §§ 7 en 8.

van de uitoefening afhangt van de toestemming van den eigenaar en die niet tegen zijn wil kan gedwongen worden. De neutrale Staat kan toestaan of weigeren naar zijn goedvinden; maar indien de doortocht wordt toegestaan, kan de andere oorlogvoerende Mogendheid daartegen geene bezwaren inbrengen, mits hetzelfde recht aan haar worde toegestaan, tenzij er voldoende redenen mochten zijn het haar te weigeren.

Ortolan is het in hoofdzaak met Bluntschli eens. Hij zegt: (1) „Ainsi que nous l'avons dit en traitant de la mer territoriale une nation ne possède un droit exclusif de propriété que sur ses ports et sur ses rades fermées ou foraines et sur ses golfes et baies qui peuvent être assimilées à ces dernières; elle n'a sur l'espace ouvert des eaux mesuré à partir de ses côtes par la portée du canon qu'un droit d'empire, qu'un pouvoir de législation, de surveillance et de juridiction en vertu desquels, si elle est maîtresse de surveiller les navires étrangers qui y passent et d'empêcher qu'ils ne s'y établissent d'une manière permanente et nuisible, elle ne peut s'opposer à un transit inoffensif, qui n'est que l'usage légitime d'un élément commun à tous. C'est donc sur la nature même des choses, sur la différence des droits appartenant à l'état neutre, que repose la distinction à faire entre le passage à travers le territoire d'un tel état, soit par terre, soit par des eaux intérieures, lui appartenant en toute propriété, et le passage par eau navigable, le long des côtes. Dans le premier cas, le passage ne peut jamais rigoureusement avoir lieu, sans qu'il en résulte un détriment, un inconvénient pour l'état, dont le territoire est traversé, surtout s'il s'agit de corps nombreux de troupes et il s'effectue d'ailleurs sur un lieu dont l'état a la propriété. Dans le cas au contraire du passage par eau le long des côtes aucun préjudice n'est éprouvé et le passage s'effectue du reste, sur un espace dont l'usage est commun à tous.”

Indien *dit* het criterium moet geacht worden, indien men alleen behoeft te onderzoeken of er geen nadeel door den doortocht wordt aangebracht aan de neutrale Mogendheid, of het dus een zoogenaamde „passage innocent” is, en of het gebruik

(1) Règles internationales et diplomatie de la mer. T. I, Chap. VIII.

van den waterweg voor allen openstaat, dan lijdt het geen twijfel of er heeft bij de Schelde in het verondersteld geval geen schending van neutraliteit plaats.

Heffter zegt te dezen opzichte: (1) „Pareillement le passage dans les eaux que longent les côtes d'un territoire, n'est pas réputé constituer une violation de la neutralité”; en op eene andere plaats: „Le neutre ne doit pas non plus permettre que ses ports, ses rades ou ses mers territoriales servent de station aux bâtimens des puissances belligérantes ni que ces dernières y embarquent de l'artillerie ou des munitions de guerre.”

Phillimore zegt in zijne „Commentaries upon International Law” (2): Het grondgebied en de wateren van de neutralen worden heilig en onschendbaar geacht voor beide oorlogspartijen, omdat zij neutraal zijn; maar dit karakter gaat te loor als de neutrale Staat een recht van doortocht aan den eenen oorlogvoerende toestaat, terwijl hij dat aan den ander weigert. Het is duidelijk dat de doortocht aan beiden toegestaan of geweigerd moet worden.”

Duidelijker dan de aangehaalde schrijvers zijn echter Halleck, de bekende Amerikaan, en Calvo, de schrijver van het bekende werk: „Le droit international théorique et pratique.”

Halleck zegt (3): „Verlof om territoriale gedeelten der zee door te varen wordt gewoonlijk niet vereischt noch gevraagd, omdat daarbij verondersteld wordt, dat aan den neutralen Staat geenerlei moeielijkheid wordt berokkend. Bij voorbeeld in een oorlog tusschen Engeland en Rusland moeten oorlogsschepen de Sont passeeren, waarover Denemarken gezag uitoefent. Evenzoo kunnen in een oorlog tusschen Frankrijk en Rusland gewapende schepen verplicht zijn door de neutrale wateren der Dardanellen te varen; maar in geen dezer gevallen zou de doortocht eene schending van neutrale rechten geacht kunnen worden.

Daar waar de doorvaart gewoonlijk vrij is, al bestaat er ook voor zekere doeleinden een bepaald recht op uitoefening

(1) Le droit international public de l'Europe, § 147.

(2) Vol. III, Part. IX, Chap. IX.

(3) Hallecks International Law II, Chap. XXIV § 17.

van gezag, wordt geene schending van grondgebied begaan, indien na eene inoffensieve doorvaart op de gebruikelijke wijze de vijandelijke handeling op open terrein plaats heeft."

Is dit waar voor de Sont en de Dardanellen, dan komt het mij voor, dat ook onze neutraliteit niet geschonden wordt, als een vreemd eskader de Schelde opvaart met het doel België te benadeelen. De Dardanellen, de zee van Marmora en de Bosphorus zijn ongetwijfeld evenzeer Turksch gebied als de Schelde tot het Nederlandsche gebied behoort; zoowel de Dardanellen als de Schelde zijn open voor de scheepvaart van alle natiën, maar terwijl de Dardanellen in vreedstijd voor oorlogsschepen gesloten zijn, kan, zooals ik reeds opmerkte, de Schelde in vreedstijd door de oorlogsschepen van alle natiën bevaren worden, reden dus te meer waarom de Schelde ook in oorlogstijd eerder voor vreemde oorlogsschepen opengesteld zou kunnen worden dan de Dardanellen.

Calvo zegt: (1) *Le transit maritime est régi par des principes analogues, sauf les modifications que comporte naturellement le caractère distinct de l'élément sur lequel ils reçoivent alors leur application. Ainsi une escadre, un navire de guerre qui se dirige vers les côtes ennemies peut traverser les eaux neutres sans en violer la neutralité. Cette différence se fonde sur ce que les nations ne peuvent protéger matériellement, c'est-à-dire au moyen de navires et de forts, toute l'étendue de leurs mers juridictionnelles; que le fait de naviguer ne constitue pas intrinsèquement un acte dommageable, qu' enfin il est difficile d'interdire un simple passage aux vaisseaux belligérants, qu'il est d'usage d'admettre dans l'intérieur des ports et des rades militaires. Il va sans dire toutefois que cette liberté de passage accordée aux bâtiments de guerre implique pour eux la stricte obligation de ne commettre dans les eaux neutres aucune acte hostile de nature à porter atteinte au respect de la souveraineté territoriale.*

Ook de beroemde Engelsche rechtsgeleerde Travers Twiss is het in hoofdzaak met bovengenoemde schrijvers eens; hij meent (2)

(1) Calvo: *Le droit international* II, § 1076.

(2) *The law of nations* I, § 177. Zie ook het II Deel, § 218.

dat wegens de neutraliteit aan eene oorlogvoerende Mogendheid niet kan worden verboden neutrale wateren door te varen, al wordt ook na die doorvaart eene vijandelijke handeling tegen een derden Staat beoogd. Het inoffensief doorvaren van zulke gedeelten, zonder dat daarbij eenig geweld wordt gepleegd, wordt niet beschouwd als eene schending van neutrale wetten; zulke wateren worden in oorlogstijd evenals tijdens den vrede beschouwd als de gemeenschappelijke doorvaart der natiën en er wordt geen verlot vereischt om daarvan gebruik te maken, alhoewel zij in zoo verre bevoorrecht zijn, dat geene vijandelijke handelingen daarop gepleegd worden.

Door andere schrijvers over Volkenrecht, zooals Vattel, Cauchy, Funck-Brentano en Albert Sorel wordt deze quaestie met stilzwijgen voorbijgegaan.

Uit de aangehaalde uitspraken der verschillende schrijvers zal echter genoegzaam gebleken zijn, dat het niet aangaat als een axioma te stellen dat de doorvaart der Schelde van aan België vijandelijke schepen eene schending is van onze neutraliteit, al erken ik ook volmondig dat het tegendeel evenmin bewezen is. Zeer wenschelijk is het dat meer bevoegden dan ik deze quaestie eens ernstig in overweging nemen; want wanneer eens uit dat onderzoek bleek, dat die handelwijze van eene aan België vijandelijke Mogendheid volgens de regels van het volkenrecht geene schending van neutraliteit was en wij tegen die vermeende schending maatregelen van geweld namen, dan zouden wij wegens te grooten ijver om onze neutraliteit te handhaven, een onrechtmatigen oorlog beginnen.

De onderstelling, dat het bij het thans vrij algemeen heerschende gevoelen daartoe zou kunnen komen, is volstrekt niet ongerijmd, want zoo als ik reeds de eer had U in herinnering te brengen, is het behoud van de vesting Neuzen en het Fort Ellewoutsdijk voornamelijk verdedigd met het oog op de handhaving onzer neutraliteit.

Wanneer niet vast en zeker kan worden uitgemaakt — en voor diegenen Uwer, Mijne Heeren, die eenige waarde aan mijn gevoelen hechten, wil ik er bijvoegen, dat ik niet geloof, dat

dit ooit gedaan zal kunnen worden — wanneer niet vast en zeker kan worden uitgemaakt, herhaal ik, dat de doorvaart der Schelde door een aan België vijandelijk eskader schending onzer neutraliteit is; wanneer er dus slechts eenige twijfel te dezen opzichte blijft bestaan, dan is naar mijne meening elke daad van geweld tegen dit eskader van onze zijde niet te verdedigen, ja onrechtmatig en uit een politiek oogpunt uiterst gevaarlijk. Bij twijfel is het uit een oogpunt van internationaal recht oneindig beter de vaart op de Schelde voor de oorlogsschepen van alle natiën geheel vrij te laten, te meer omdat men daardoor niet in de noodzakelijkheid komt, andere buitengewoon moeilijke vraagstukken op te lossen. Ik stel bijv. het volstrekt niet onwaarschijnlijke geval dat Frankrijk in oorlog is met België, en dat bij onze Regeering de meening bestaat, dat de vaart van een Fransche vloot door de Wester-Schelde schending onzer neutraliteit is, en zij dus aan dat eskader die doorvaart belet of althans tracht te beletten. Als nu echter Engeland België wil ondersteunen en — nog niet met Frankrijk in oorlog zijnde — daartoe zijne vloot met eene afdeeling hulptroepen naar Antwerpen zendt, dan zal men de doorvaart der Schelde door de Engelschen, die met geen enkele natie in oorlog zijn, wel moeten toelaten; maar Mijne Heeren, gaat het daarna nog aan om aan de Franschen den doortocht te ontzeggen? Zouden de Franschen zich dan niet met recht kunnen beklagen over de partijdige handeling van den neutralen Staat? Bovendien zou de Engelsche vloot voor Antwerpen voortdurend versterking, aanvulling van personeel en materieel noodig hebben en zou men voor het transport dier aanvulling dan de doorvaart verbieden?

Veronderstelt een ander geval: Frankrijk is met België in oorlog en Engeland heeft verklaard België bij te zullen staan. Is onze Regeering nu van meening dat de doorvaart der Schelde door Fransche schepen schending onzer neutraliteit is, dan zal men van een neutraal standpunt ook geene Engelsche schepen mogen doorlaten. Maar de Britsche vloot zal zich hieraan niet storen en toch de rivier opvaren, door welke handelwijze wij genoodzaakt zouden zijn onzen natuurlijken bondgenoot België nadeel te berokkenen. Welke veronderstelling men ook make,

altijd stuit men op moeilijkheden, als men aanneemt, dat onze neutrale Staat verplicht is de doorvaart van de Schelde aan de schepen der oorlogvoerende Mogendheden te beletten. België heeft geene oorlogsvloot, maar de rechtsquaestie zou volkomen dezelfde zijn, indien dit Rijk over eene sterke marine kon beschikken. En zou men in dit geval vermeenen, dat het internationaal recht medebracht dat het onze plicht was te zorgen, dat België volstrekt geen nut van zijne sterke oorlogsvloot konde trekken door de Schelde te sluiten en dus aan de Belgische eskaders het gebruik van den eenigen weg naar de open zee te ontzeggen? Immers neen; maar daaruit volgt dan ook onmiddellijk dat de sluiting der Schelde voor oorlogsschepen van krijgvoerende partijen ook thans geen plicht voor ons kan zijn.

Tot dusverre heb ik niet bij het politieke oogpunt stilgestaan; ik heb niet onderzocht in hoeverre ons politiek belang medebrengt, de doorvaart der Schelde toe te laten aan de Engelsche schepen, die België ondersteunen, en te sluiten voor de Fransche marine, die een aanval op de stelling van Antwerpen beoogt; zoodra dit politieke belang ter sprake komt, treedt de quaestie van het internationaal recht geheel op den achtergrond. Handelt onze Regeering volgens dat vermeende politieke belang, dan doet zij niets anders, dan zich bij België aansluiten en den aan België vijandelijken Staat den oorlog verklaren. Maar dat men dit dan niet noeme handhaving der neutraliteit, want dit is het niet! Laat men dan uit de noodzakelijkheid dier handhaving geene motieven putten voor het behoud van Neuzen en Ellewoutsdijk, want zoolang het door mij gevraagde bewijs niet geleverd is, is naar mijn gevoelen elk schot van de wallen dier versterkingen op een eskader, dat eene volkomen onschuldige doorvaart (passage innocent) verricht, geene handhaving van neutraliteit, maar eene zuiver agressieve daad.

Dat wij ons altijd bij België zouden moeten aansluiten wanneer dit Rijk in oorlog geraakte, zooals wel eens beweerd wordt, kan door mij niet toegegeven worden, want boven alles stel ik de volkomen Souvereiniteit van den Nederlandschen Staat, die in elk bijzonder geval moet uitmaken, welke zijne handelwijze

moet zijn in verband met het internationaal recht en zijn politiek belang.

Mijne woorden resumeerende, meen ik te mogen besluiten:

1°. Op grond van de bestaande tractaten is de scheepvaart op de Schelde geheel vrij ook voor oorlogsschepen, terwijl die tractaten niets vermelden met het oog op een oorlogstoestand.

2°. Het is volstrekt niet bewezen, dat de vaart van aan België vijandelijke schepen op de Schelde schending onzer neutraliteit is; integendeel zou men uit de uitspraken van de eerste autoriteiten op volkenrechtelijk gebied kunnen afleiden, dat alleen door die vaart onze neutraliteit volstrekt niet geschonden wordt.

3°. Zoolang het hiervoren bedoelde bewijs niet geleverd wordt, moeten wij, ook wanneer België in oorlog is, de vaart op de Wester-Schelde voor de oorlogsschepen van alle natiën geheel vrij laten.

Het is natuurlijk dat het in elk geval onze taak blijft, elke met onze neutraliteit strijdige handelwijze der oorlogvoerende Mogendheden te voorkomen of tegen te gaan. De waardigheid van onzen Staat gedooft bijv. niet, dat wij een zeegevecht op ons neutraal gebied toelaten. Zijn wij niet bij machte het gevecht te voorkomen, dan moet onze marine op de Schelde, al is zij nog zoo zwak, eischen dat het oogenblikkelijk gestaakt wordt, en wanneer dit niet geschiedt, haar vuur richten op de aanvallende partij. Vooral een kleine Staat mag niet dulden, dat men zijne rechten schendt; Nederland mag niet toelaten dat aan zijne waardigheid als Souvereine Staat te kort gedaan wordt. Vandaar dat ik mij dan ook in geen en deele kan vereenigen met het advies van hen, die, toegevend dat het onze plicht is onze neutraliteit op de Wester-Schelde te handhaven, en meenende dat tot die handhaving ook behoort de doorvaart daarvan door aan België vijandelijke schepen te beletten, toch geen enkel oorlogsschip van ons op de Schelde zouden wenschen om niet in moeielijkheid te komen. Dat is naar mijne meening de zuivere struisvogel-politiek; men erkent dan het gevaar,

dat ons uit de verplichting om onze neutraliteit te handhaven zou kunnen dreigen, maar men wil het officieel niet zien, alsof iemand ter wereld zou gelooven dat, al zijn onze schepen niet tegenwoordig, onze Regeering niet op de hoogte zou zijn van hetgeen op de Schelde voorvalt; dat is het openlijk bewijs geven van onmacht, door vooruit stilzwijgend te erkennen dat onze schepen toch geenerlei gewicht in de schaal kunnen leggen; dat is het toonen van gebrek aan moed om de verplichtingen, die op ons als Europeeschen Staat rusten, naar behooren uit te voeren; dat is het vrijwillig eene lagere plaats innemen dan ons toekomt. Al neemt men ook aan, dat wij de doorvaart van de Schelde aan oorlogvoerende schepen van alle natiën moeten toestaan, zoo moeten deze toch, al zijn zij nog zoo talrijk, ons Staatsgezag over de Schelde erkennen en zich ten strengste onderwerpen aan al de bepalingen, die voor die vaart bestaan. Wanneer dat niet geschiedt, dan moet zoo noodig ook geweld worden gebruikt, en daartoe moet van ons eene scheepsmacht op de Schelde aanwezig zijn.

En men vrage nu niet hoe groot die macht moet zijn, want dit doet weinig ter zake. Kunnen wij met het oog op het gevaar, dat op andere gedeelten des lands mocht dreigen, slechts zeer weinig schepen op de Schelde stationneeren, toch zullen deze het Staatsgezag op dien zeearm moeten vertegenwoordigen. Blijkt het dat zij eene onrechtmatige daad van vreemde oorlogschepen niet kunnen voorkomen, dan zullen zij zich met kracht daartegen moeten verzetten; ook al delven zij bij die handelwijze het onderspit, de eer van den Staat eischt dat krachtig worde opgetreden.

Voorzeker een kleine Staat moet eene *voorzichtige* politiek volgen, maar door eene *flauwhartige* politiek zal eene natie nooit hare zelfstandigheid bewaren, maar wel bij haren ondergang ook hare eer verliezen.

Kan nu het bewijs geleverd worden dat wij, wanneer België in oorlog is, aan geene schepen van den aan België vijandigen Staat de doorvaart der Schelde mogen toestaan, dan moet die ook zoo noodig krachtig belet worden, en uit dit oogpunt beschouwd, heeft het behoud van Neuzen en Ellewoutsdijk zijne

waarde, ofschoon men daardoor volstrekt niet ontheven is van de verplichting om eene scheepsmacht op de Schelde te stationneeren, aangezien die versterkingen wel mede kunnen werken tot het beletten van de doorvaart, maar geenszins bij machte zijn om ons Staatsgezag op den geheelen zeearm te handhaven.

In dat geval kan dus de handhaving der neutraliteit een motief zijn voor het behoud van Neuzen en Ellewoutsdijk, hoewel het geenszins eene verplichting is ze daarom te behouden, evenmin als het ooit eene verplichting voor een Staat kan zijn, met het oog op de handhaving der neutraliteit vestingen of forten te bouwen. Maar nu ze zooals hier eenmaal bestaan, zou het, indien het door mij gevraagde bewijs geleverd werd, daarom aanbeveling verdienen ze met het oog op de neutraliteit te behouden.

Wordt echter dat bewijs niet geleverd, dan moet het behoud van Neuzen en Ellewoutsdijk voor de handhaving der neutraliteit van ondergeschikt belang worden geacht, aangezien die sterkten dan alleen kunnen dienen, om in hare onmiddellijke nabijheid het Staatsgezag te doen gelden, wanneer dit om de eene of andere reden noodig mocht zijn.

Mijne Heeren, wij hebben onder de leden onzer Vereeniging wakkere kampvechters voor de slechting van de vesting Neuzen; omdat zij wellicht meenen uit mijne woorden op te mogen maken, dat zij in mij een bondgenoot vinden, acht ik mij verplicht hier mede te deelen, dat dit niet het geval is. Ik beweet alleen, dat als de meening, waartoe ik overhel, de ware is, namelijk dat wij niet verplicht zijn de Schelde te sluiten voor aan België vijandige eskaders, het behoud van Neuzen en Ellewoutsdijk voor de handhaving der neutraliteit van zeer ondergeschikt belang is. Maar desalniettemin kunnen er andere motieven voor het behoud dier werken bestaan, en naar mijne bescheiden meening is er voor ons aan het behoud van Neuzen een politiek belang verbonden.

Hij, die in de gelegenheid is geweest kennis te maken met de bewoners van het 4de en 5de district van Zeeland, zal er van overtuigd zijn, dat zij allen van ganscher harte aan Nederland zijn gehecht; dat er geen oogenblik aan getwijfeld mag worden

of zij zijn warme vaderlanders. Aan een wensch tot afscheiding van Nederland van hunne zijde behoeft men geen oogenblik te denken. Wel zijn zij nauw aan de ten zuiden van hen wonende Vlamingen verwant, maar deze zullen eerder de neiging toonen zich bij Noord-Nederland te voegen, dan de bewoners van Staats-Vlaanderen bij België. Toch, Mijne Heeren! een blik op de kaart doet ons zien, dat uit het oogpunt van hen, die de theorie der natuurlijke grenzen huldigen, het 4de en 5de district van Zeeland meer tot België dan tot Nederland behooren, en hoewel wij thans met onzen zuidelijken nabuur op den besten voet verkeerden, onmogelijk is het niet, dat die toestand verandert.

Indien men hier te lande van een eventueel door ons te voeren oorlog spreekt, dan wenden zich alle blikken onwillekeurig naar het oosten, alsof alleen van die zijde het kwaad te wachten is. Maar, zou ik wenschen te vragen, geschiedt in dit ondermaansche niet menigmaal juist datgene, waarop men het minst bedacht is? Is het zoo geheel ondenkbaar dat er tusschen ons en België een ernstig verschil van meening ontstaat? Is het zoo geheel ongerijmd aan de mogelijkheid van een anderen uit het zuiden oprukkenden vijand te denken?

En neemt men die mogelijkheid aan, dan zal Staats-Vlaanderen, dat zoo geheel geïsoleerd ligt, spoedig door den vijand bezet zijn en ik stel dan de vraag: hoe zouden zonder het bezit van Neuzen onze troepen ooit weder in Staats-Vlaanderen komen?

Het is mij volstrekt niet onbekend hoe weinig de vestingwerken van Neuzen geacht kunnen worden te voldoen aan de eischen van den tegenwoordigen tijd; ik zag zelf de voor de verdediging ongunstige ligging van sommige dijken op korten afstand van de vesting; ik weet dat bij den financieelen toestand des Rijks en de offers, die nog voor de positie van Amsterdam gebracht moeten worden, geen gelden beschikbaar zullen worden gesteld voor Neuzen, en toch vermeen ik dat die vesting is een voortreffelijk place du moment, geheel stormvrij, voorzien van twee bomvrije kazernen en grootte en kleine bomvrije buskruit-magazijnen, een vesting, die voor ons van het grootste

belang zal zijn in het hiervoren onderstelde geval voor ontschepping van troepen en materieel, voor magazijns- en aanvullingsplaats bij den verderen marsch van onze leger-afdeeling; terwijl zij — hoewel door geene voorliggende werken gedekt — belangrijke diensten zal bewijzen, indien onze in Staats-Vlaanderen optredende legermacht tot den terugtocht is genoodzaakt.

Rondom Neuzen zijn door den eigenaardigen toestand van het polderland menigvuldige stellingen te nemen door de terugtrekkende troepen, die zich te Neuzen moeten inschepen en daarbij den kring om de vesting steeds vernauwen, terwijl eindelijk de laatste afdeelingen steun zoeken in de wallen van Neuzen.

De voorstanders van de opheffing van Neuzen als vesting wijzen voornamelijk op het groote belang voor het plaatsje zelf met het oog op den handel, die zich aldaar zal ontwikkelen als de wallen geslecht zijn.

Ongetwijfeld zijn aan het behoud van de vesting bezwaren voor de inwoners verbonden; de wet op de verboden kringen heeft ook daar belemmerende bepalingen ten gevolge; maar dat de slechting der vestingwerken van Neuzen spoedig van dat stadje eene eerste handelsplaats zou maken, is iets, wat mogelijk een tiental jaren geleden nog bewoerd kon worden, maar dat men thans onmogelijk meer in ernst kan aanvoeren.

Gij herinnert U, Mijne Heeren, de grootsche verwachtingen die wij van Vlissingen koesterden, als die plaats van hare vestingwerken zou verlost zijn, als er ruime havenwerken zouden bestaan en een spoorweg haar met het Europeesche spoorwegnet zou verbinden. En wij stonden in onze verwachtingen niet alleen, getuige de heftige strijd door onze zuidelijke naburen tegen de afdamming van het Kreekerak gevoerd, een strijd, die nu gebleken is geheel ongemotiveerd te zijn geweest.

Bijna de stoutste eischen van Vlissingen zijn vervuld: de spoorweg is gemaakt; prachtige dokken zijn aangelegd; de vestingwerken zijn, voor zoover zij den handel slechts eenigszins konden belemmeren, verdwenen; de haven is een der beste van Europa en de losplaats onmiddellijk aan zee gelegen, zoodat ook het ijs gedurende den winter weinig schaden kan; reeds

verscheiden jaren heeft de handel zich kunnen ontwikkelen — maar hoe is de toestand?

Niet mogelijk is het een weemoedig gevoel te onderdrukken, als men bespeurt hoezeer al die verwachtingen tot dus verre op niets zijn uitgelopen. De toestand is veel droeviger, dan toen Vlissingen nog een vesting was. Bij een bezoek door mij verleden zomer aan die plaats gebracht, was er in die prachtige dokken, die schatten hebben gekost, geen enkel vaartuig dan alleen de twee buiten gebruik zijnde reserve-booten van de Maatschappij Zeeland; het gras groeide op de kaden langs de dokken; — alles scheen geheel uitgestorven.

Naar men mij mededeelde had één reeder zich om die haven verplaatst, echter niet naar Vlissingen, maar naar Middelburg. Is hetgeen ik toen vernam omtrent de motieven, waarom men weigerde van Vlissingen het hoofd-petroleum-depôt van Europa te maken, juist, dan zou men er bijna aan gaan twijfelen of de bewoners van eene zoo kleine plaats zelfs wel de eigenschappen bezitten, die voor de ingezetenen eener groote handelsstad onontbeerlijk zijn.

Wat aan Vlissingen thans nog zou ontbreken om al de eischen, die men zich slechts eenigermate kan voorstellen, te bevredigen: een droog dok, een voordeliger contract met de Exploitatie-maatschappij, een dubbel spoor op de geheele lijn Vlissingen—Eindhoven, dit alles zou het ongetwijfeld verkrijgen, indien het slechts bleek dat de handel zich eenigermate te Vlissingen wilde vestigen; maar de handel verplaatst zich zoo gemakkelijk niet: daartoe zijn misschien eeuwen noodig.

En thans vraagt men om diezelfde handelsredenen slechting van de vestingwerken van Neuzen, die het plaatsje nog in geen deele omklemmen. Ons schijnt de gevolgtrekking niet gewaagd, dat die slechting wel aan eenige bewoners voordeelen zal verschaffen, maar daarom volstrekt nog niet van Neuzen eene handelsstad van den eersten rang zal maken.

Is men het hiermede eens, en kan men zich eenigermate van de algemeen in ons land heerschende meening losmaken dat alleen van de oostzijde onze vijand verwacht kan worden; kan men zich bijv. het geval denken dat bij een ernstig geschil

met België, dat tusschen naburen zoo gemakkelijk kan rijzen, de Regeering van dien Staat troepen in Staats-Vlaanderen zendt en dit gedeelte van ons land bezet om ons te dwingen aan haren eisch te voldoen, dan zal men mij mogelijk toestemmen dat, al levert de slechting van de wallen van Neuzen aan eenige inwoners voordeelen op en al zijn die vestingwerken ook voor de handhaving onzer neutraliteit niet noodig, die slechting bezwaarlijk anders genoemd kan worden dan eene daad van kortzichtige politiek.

Mogelijk werpt men mij tegen: Waarom dan ook Maastricht niet behouden? Waarom geene vestingwerken meer in Groningen? Vooral in de eerstgenoemde plaats acht men ze misschien nog meer noodig, maar er is mijns inziens een groot verschil tusschen die plaatsen en Neuzen, want ons veldleger kan marcheeren naar Groningen, het kan marcheeren naar Maastricht, maar men kan niet marcheeren naar Neuzen, want aan een overgang van de Schelde op Belgisch gebied, met de stelling van Antwerpen in de flank, zal toch wel niemand denken als België onze vijand is. Zullen wij in staat blijven, zoo noodig, met troepen te ageeren in het 4de district van Zeeland, dan is het van het hoogste belang meester te zijn van eene versterkte havenplaats aldaar, en hoe gebrekkig Neuzen als vesting tegen een geregeld beleg moge zijn, voor dit doel kan het zeer wel dienen.

Ik wil hopen, Mijne Heeren, geen misbruik te hebben gemaakt van de mij geschonken gelegenheid te dezer plaatse het woord te voeren. Mochten sommigen Uwer ook van oordeel zijn, dat het door mij behandelde onderwerp hier niet te huis behoort, dan vertrouw ik dat mijne verontschuldiging gevonden worde in het hooge belang der door mij besproken quaestie. Voorwaar ik vermeen geenszins die heden avond te hebben opgelost; ik acht het volstrekt niet onwaarschijnlijk dat velen Uwer geheel in meening met mij verschillen, maar in elk geval blijft het mijne hoop dat deze avond de aanleiding moge worden tot eene ernstige overdenking van de zaak. Het belang voor de kleine Staten hunne neutraliteit strikt te handhaven is zeer groot, maar juist is het meermalen zoo moeielijk te bepalen

hoe gehandeld moet worden, wat geoorloofd is en wat niet. Hier zouden wij wenschen naar een anderen boom der kennis des goeds en des kwaads, waarvan de vrucht ons in staat stelde altijd de juiste handelwijze te kiezen.

Zooals ik reeds opmerkte, is de strikte inachtneming van de regelen der neutraliteit — reeds moeielijk bij den oorlog te land — buitengemeen bezwaarlijk bij den oorlog ter zee; maar daarom is het van het hoogste belang ook de vraagstukken, die zich bij de toepassing van het maritiem recht kunnen voordoen, vooraf grondig te overdenken en te bespreken, want eene verkeerde handelwijze kan de bedenkelijkste gevolgen hebben. „La neutralité maritime,” zoo zeggen Funck-Brentano en Albert Sorel, „laisse aux neutres une très grande liberté d'action; les coutumes constituent en leur faveur des anomalies singulières; elles leur attribuent même des droits véritables; elles ne déterminent pas clairement leurs devoirs. C'est à eux qu'il appartient de les interpréter, car c'est sur eux que retombent les conséquences des erreurs qu'ils commettent” (1).

De VOORZITTER. Namens de Vergadering heb ik de eer den geachten spreker dank te zeggen voor de uitmuntende voordracht, die, zoo zij voorkwam in een groot wetenschappelijk tijdschrift van Frankrijk, Engeland of Duitschland, stellig door geheel de beschaafde wereld met veel belangstelling zou worden gelezen.

Alvorens de beraadslagingen te openen, stel ik voor eene pauze van eenige oogenblikken te houden.

Na de hervatting opent de Voorzitter de beraadslagingen.

De heer ROBIDÉ VAN DER AA. Ik ben zoo vrij, Mijnheer de Voorzitter, het eerst het woord te vragen naar aanleiding der belangrijke rede, die wij zoo even hebben gehoord, omdat ik in deze vergadering reeds vroeger over internationale quaestiën heb gesproken. En aangezien ik principieel zeer met den geachten spreker van dezen avond verschil, heb ik gemeend dat het niet

(1) Précis du droit des gens, Livre III, Chapitre VI.

kwaad zou zijn reeds dadelijk mijne bezwaren te doen kennen.

Ik moet aanvangen met de verklaring, dat ik de verontschuldiging van den geachten spreker dat hij dit belangrijk onderwerp hier in deze vergadering heeft ter sprake gebracht, overbodig acht. Ik geloof toch, dat het door hem besproken onderwerp hier geheel te huis behoort.

Het is waar, 't geldt hier hoofdzakelijk een punt van internationaal recht, maar met de quaestie of de Wester-Schelde van Bath tot Vlissingen behoort tot het Nederlandsch grondgebied; of die rivier is een Nederlandsche rivier, waarover Nederland absolute Souvereiniteit uitoefent, beperkt alleen door de tractaten, waarbij de tolvrije handelsvaart op de Schelde is geregeld, staat of valt de vraag, of Neuzen en Ellewoutsdijk als vestingen gehouden moeten worden. In dit verband behoort dit vraagstuk zeer zeker ook tot die onderwerpen, welke in deze Vereeniging tot een punt van behandeling mochten worden gekozen. Neemt men met mij aan, dat de Wester-Schelde is een Nederlandsche rivier, dan is toch het bezit van versterkingen, waardoor die stroom in oorlogstijd kan worden afgesloten, mijns inziens noodzakelijk.

Overgaande tot den rijken inhoud der rede van den heer Rooseboom, moet ik in de eerste plaats opmerken dat de spreker, naar mij toeschijnt, bij zijn onderwerp te veel heeft omgehaald; door heterogene zaken te vergelijken, is hij tot zeer verkeerde conclusiën gekomen. Hij heeft gesproken van het recht op de zee en van het recht op de rivieren, doch dit zijn beide zeer verschillende zaken, hetgeen ik kort wensch uiteen te zetten.

Volgens het tegenwoordig internationaal recht zijn de zeeën het vrij domein van alle natiën. Op dat algemeen beginsel is slechts eene beperking toegelaten ten aanzien van binnenzeeën, baaien en de territoriale zee langs de kust. Daarover mag de aangrenzende Stant Souverein gezag uitoefenen, maar is daartoe niet rechtstreeks verplicht.

Wanneer men toch spreekt van Souvereine rechten, dan staan daar tegenover ook plichten, en daaronder behoort: in tijd

van oorlog te beletten, dat vreemde troepen het aan het Souverein gezag onderworpen grondgebied bezetten of doortrekken. Gelukkig evenwel is de tijd van oorlog uitzondering en de tijd van vrede regel, en wat is de hoofdplicht van den Staat in tijd van vrede? De uitoefening van het politietoezicht, de handhaving van zijn strafrecht en van zijn burgerlijk recht ten aanzien der ingezetenen en der vreemdelingen, die zich op zijn territoir bevinden.

Is dit nu ook het geval met die deelen der zee, waarover een Staat bij uitzondering Souvereine rechten doet gelden? Wanneer er bijv. een hevige kloppartij mocht ontstaan tusschen Fransche en Hollandsche schepelingen of haringvisschers in de Engelsche wateren, dan zal hoogstwaarschijnlijk Engeland wel zorgen de voortzetting er van te beletten. Maar doet het dit niet, dan zal zeker niemand zich beklagen dat Engeland niet aan zijne verplichtingen als Souvereine Staat voldoet.

Wat is echter het geval bij rivieren, of met die gedeelten daarvan, waarvan de beide oevers tot het grondgebied van denzelfden Staat behooren? Daarop moet de Staat wel degelijk politietoezicht uitoefenen. En is dit nu niet het geval met de Nederlandsche Wester-Schelde? Een recent voorbeeld bewijst zulks. Een vreemd handelsvaartuig bevindt zich in onze wateren met bestemming naar Antwerpen. Omstreeks Vlissingen komt het in averij tegen een Hollandsch vaartuig. De zaak werd gebracht voor de rechtbank te Middelburg en deze veroordeelde den kapitein van het vreemde schip, dat nog te Antwerpen lag, tot schadevergoeding, welke het bij zijne terugkomst heeft moeten voldoen. Er is over deze zaak veel te doen geweest, dat dit schip werd aangehouden om die schadevergoeding in te vorderen. In België werd hard geschreeuwd dat de vaart op de Schelde vrij was, en dat de vrije vaart niet mocht worden verhinderd, maar dit was meer een geschreeuw in de couranten dan dat het feit tot eenige politieke moeielijkheid aanleiding heeft gegeven.

Welke is nu de toestand op de Schelde met het oog op de tractaten. Wij mogen de handelsvaart naar Antwerpen niet belemmeren of afsluiten, maar mogen, ja moeten op die vaart

politietoezicht uitoefenen. Wij voeren daar gezag volgens het algemeen beginsel, dat een gedeelte van een rivier, voor zoover deze loopt door een Staat, een deel uitmaakt van het grondgebied van dien Staat. Tractaten kunnen de uitoefening van het Souverein gezag beperken, maar die uitzonderingen gaan niet verder, dan uitdrukkelijk in de tractaten bepaald is.

Iedere Staat heeft bij voorbeeld het recht vestingen op zijn gebied aan te leggen of die te sloopen. Ik herinner er aan dat in 1814 aan het groote Frankrijk ten behoeve van Zwitserland de verplichting werd opgelegd, de vesting Hüningen te sloopen. Frankrijk werd hier bij internationale overeenkomst verplicht tot het volvoeren van dien daad, terwijl het door wederopbouw dier vesting die verplichting zou schenden. In elk ander opzicht behield Frankrijk echter de Souvereiniteit over Hüningen; zoo bleef het verplicht in oorlogstijd den overgang van vijandelijke troepen te verbieden.

Dit nu is ook eenigszins het geval met de rivieren, waarop volgens internationale overeenkomst de vrije handelsvaart moet worden toegelaten. Men moet daarbij niet vergeten dat, terwijl er vroeger op bijna alle rivieren tollen werden geheven en men vreemden handel zelfs geheel uit die wateren kon weren, nu als algemeene regel is aangenomen om ieder ten handel toe te laten. Bij het tractaat van Weenen en latere verdragen zijn voor den Rijn, de Donau, de Elbe, de Schelde enz. al die bepalingen vastgesteld, welke in het belang van het handelsverkeer noodig waren, maar deze mochten niet verder worden uitgestrekt, dan voor zoover dit duidelijk is omschreven.

Zoo kunnen de bepalingen der tractaten niet worden ingeroepen tegen de uitoefening van het Souverein recht omtrent andere punten, bijv. de politiebepalingen omtrent de veepest, het vervoer van buskruit enz., omtrent al welke onderwerpen Nederland volkomen vrij is al zoodanige bepalingen te maken als het noodig acht.

M. i. heeft het Nederlandsch gezag dus ten volle recht de vaart van oorlogsschepen op de Schelde en op den Rijn te verbieden. Wat het aangehaald voorbeeld betreft van de twee Duitsche oorlogsscheepjes, die over onzen IJssel, voor welke

rivier de bepalingen der internationale Rijnvaart zelfs niet gelden, zijn gevaren, ik zou betwijfelen dat dit plaats had zonder voorafgaand verlot van onze Regeering. Zeker had zij ten volle recht, die vaart te beletten; maar of het nu verstandig ware geweest in vollen vrede een nabuur te plagen, is een andere vraag. Ik herinner hierbij, dat omstreeks 1848 of 1850 een geruimen tijd een Duitsche kanonneerboot voor Nijmegen heeft gelegen, die ik destijds op de Waal heb gezien; in de couranten werd er toen veel over geschreven. Of zij er was met of zonder toestemming onzer Regeering weet ik niet; maar zeer zeker had deze het kunnen verbieden. Ik geloof dan ook te mogen volhouden, dat de beperking van het Nederlandsch Souvereiniteitsrecht op de Nederlandsche Schelde niet verder kan gaan dan uitdrukkelijk in het tractaat is omschreven en dat de Nederlandsche Staat dus zijne andere Souvereiniteitsrechten ten volle heeft behouden.

Nu heeft de heer Rooseboom gezegd dat, wanneer men dit moest toegeven, het jammer zou zijn, want dat de uitoefening van dat recht tot moeilijkheden aanleiding zou kunnen geven, wanneer België in oorlog kwam met een anderen Staat en wij dan de neutraliteit op de Beneden-Schelde moesten handhaven. Deze quaestie schijnt mij gezocht en onwaarschijnlijk. De heer Rooseboom stelde het geval, dat Frankrijk België zou willen aantasten. Maar nu meen ik toch dit te mogen zeggen: het is voor een kleinen Staat als de onze zeker niet wenschelijk zonder overwegende redenen oorlog te voeren. Maar wanneer er sprake kon zijn van een aanval van Frankrijk op België, zóó dat er vrees kan bestaan voor het bedreigen der onafhankelijkheid van dat land, zou dan ons politiek belang van zelfbehoud niet medebrengen, dat wij onmiddellijk met Engeland en België in een triple-alliantie treden om gezamenlijk tegen Frankrijk te ageeren? Doch dan ook kan er van de neutraliteit der Nederlandsche Schelde geen sprake meer zijn; dan zijn wij zelf oorlogvoerende mogendheid en hebben wij ons te verdedigen. Maar juist voor dat geval dan ook, acht ik het behoud van een paar vestingen aan de Schelde dringend noodzakelijk.

Nu wil ik wel erkennen dat wanneer van den anderen kant

Nederland direct wordt aangevallen, die vestingen aan de Schelde een blok aan het been kunnen zijn, maar dan zullen wij ze eenvoudig niet verdedigen.

In het geval echter dat België wordt aangevallen, en de plicht van Nederland medebrengt om de handhaving van eigen onafhankelijkheid zich in den strijd te mengen, dan is het noodig, dat wij een paar goed bewapende forten hebben, opdat niet met een coup de main een vreemde oorlogsvloot de Schelde kan bezetten. Nu geloof ik wel niet dat die forten tegen een geregelden aanval bestand zullen zijn, maar zij zouden toch dienst kunnen doen om eene overrompeling te voorkomen.

Het is dit weinige, dat ik in 't algemeen in het midden heb willen brengen. Ik hoop dat meer sprekers aan het debat zullen deelnemen, en om hun niet misschien het gras voor de voeten weg te maaien, zal ik thans eindigen.

De heer SMITH. Mijnheer de Voorzitter! In algemeenen zin ben ik het geheel eens met den heer Rooseboom. Ik meen evenwel een paar kleine opmerkingen te moeten maken.

Vooreerst wat de vaart op den IJssel betreft; dezo kan, dunkt mij, geen bezwaar opleveren.

Het is waar, in vrede-tijd hebben wij niet het recht de vaart van Duitsche kanonneerbooten op die rivier te beletten; maar tevens is het waar, dat bij het ontstaan van gevaar voor oorlog elke Staat het recht heeft, om ter verzekering van eigen veiligheid op eigen grondgebied alle maatregelen te nemen die nuttig kunnen zijn. En evengoed dus als wij het recht hebben, om in zoodanig geval den toegang tot onze havens te ontzeggen aan elk vreemd oorlogsschip, hebben wij ook het recht, aan een zeker getal Duitsche kanonneerbooten, die te gelijk op den IJssel zouden komen, den toegang te beletten, zoodra wij reden hebben, om voor een oorlog met Duitschland te vreezen. De eerste de beste kanonneerboot die dan op die rivier verschijnen zou, kunnen wij overeenkomstig de regelen van het internationale recht noodzaken terug te keeren.

Wat de Schelde aangaat: met den heer Rooseboom beschouw

ik deze rivier, voor zoover zij door ons gebied loopt, als neutraal terrein.

Ik ben het dus niet eens met den heer Van der Aa.

Wanneer Frankrijk met België in oorlog geraakt, en het eerstgenoemde rijk wil zijne oorlogsschepen naar Antwerpen zenden, dan hebben wij niet het recht dit te beletten, evenmin als wij het recht hebben aan Engeland te beletten, met zijne schepen langs de Schelde het laatstgenoemde rijk ter hulpe te komen.

Wij zijn echter wel verplicht om, voor zoover de Schelde door ons gebied stroomt, het uitoefenen van vijandelijkheden tusschen de partijen te beletten. Fortificatiën aan de Schelde kunnen ons daartoe, naar het mij voorkomt, niet dienen, en met den heer Rooseboom ben ik het dan ook eens, dat voor de handhaving onzer neutraliteit de versterkingen te Neuzen en te Ellewoutsdijk niet behouden moeten worden. Ik zou een zeker getal oorlogsschepen daartoe beter geschikt oordeelen.

Nu kunnen er zich licht omstandigheden voordoen, waaronder het noodig wordt, dat wij tot handhaving onzer neutraliteit ook tevens de andere toegangen uit zee tot ons land van eene voldoende scheepsmacht zouden moeten voorzien, en als ik nu naga de tegenwoordige sterkte der zeemacht, dan zie ik dat die veel te klein is: want als ik deze macht over de verschillende toegangen ga verdeelen, schiet er voor de Schelde maar al te weinig over. Wij hebben 4 ramschepen, 13 monitors, benevens eenige kleine vaartuigen die niet veel beteekenen, wanneer zij niet onder de directe bescherming staan van pantserschepen.

Wij zouden dus over meer macht moeten kunnen beschikken dan nu het geval is; en dat zouden wij kunnen, wanneer wij in het bezit waren van eene zeemacht door mij vroeger hier als wenschelijk voor de verdediging der zeegaten en riviermonden aangegeven, bestaande in:

- 6 ramschepen,
- 27 monitors,
- 31 staunches,
- 25 spar-torpedovaartuigen en
- 4 kruisers.

In het bezit van zulk een macht, zouden wij bij de handhaving onzer neutraliteit ook op de Schelde zoodanig kunnen optreden, dat een oorlogvoerende Staat, die er onze neutraliteit zou willen schenden, er zich nog eens twee keeren over bedenken zou; en dat, indien eene vloot onze neutraliteit werkelijk schond, wij daaraan eene gevoelige les zouden kunnen geven. Ter Neuzen zou ons bij een oorlog met België zeker goed te stade komen, doch het is mij voorgekomen dat eene andere plaats ons in dat geval nog eerder van groot nut zijn kan: dat is n. l. Breskens. Dit is, dunkt mij, de eerst aangewezen plaats om ons, in geval van een oorlog met België, tot steunpunt te dienen, aangezien het recht tegenover Vlissingen ligt, en dus het meest in de nabijheid van onze spoorwegcommunicatiën met het geheele land. Ik wensch dan ook den heer Rooseboom te vragen, of hij Breskens niet als een geschikt punt beschouwt tot het bouwen van fortificatiën voor dat doel. Vlissingen moet, naar mijne wijze van zien, hier geheel buiten beschouwing blijven. Die handelsstad, waar ik kort geleden was, waar het gras groeit tusschen de straatsteenen, en die het denkbeeld bij mij deed opkomen dat het jammer was, dat er door de armée geen gebruik gemaakt kon worden van de straten voor hare schietoefeningen, daar zich toch bijna geen sterveling in die straten vertoont, die plaats of beter gezegd versterkingen aldaar, kunnen ons naar mijne meening zoo min met het oog op de verdediging in het algemeen, als met het oog op de handhaving onzer neutraliteit op de Schelde dienst doen.

De heer VAN DER HOEVEN. Slechts een kort woord. Ook ik moet verklaren dat, hoe verdienstelijk ik ook de doorwrochte rede van den spreker van dezen avond acht, ik het in vele opzichten omtrent het hoofdpunt niet met hem eens kan zijn.

Het hoofdpunt der rede was namelijk deze stelling: „Volgens de regelen van het oorlogsrecht behoeft door ons de vaart op de Schelde aan schepen van een land, waarmede België in oorlog verkeert, niet te worden belet; de toelating dier vaart is geen schending onzer neutraliteit.”

Volgens de regelen van het oorlogsrecht, zeide de geachte spreker. Ik hoor die uitdrukking niet gaarne; ik hoor niet gaarne spreken van *oorlogsrecht*.

Ik hoor zeer gaarne spreken van *strafrecht* en ook van burgerlijk *recht*, want waar dat geschonden wordt, daar hebben wij de middelen om het te handhaven en die schending te doen ophouden, en is er ook een macht om de uitspraken des rechters tot een feit te maken. Maar een *oorlogsrecht* ken ik niet, omdat er geene actiën en geene macht tot handhaving van dat recht bestaan. Ik hoor daarom liever spreken van oorlogsgebruiken.

Volgens die oorlogsgebruiken dan, is het een der meest vaststaande regelen, dat geen neutrale Staat op zijn grondgebied mag toelaten handelingen, die in het belang kunnen zijn van een der oorlogvoerende partijen. En zoo mag — dit ben ik met den heer Rooseboom geheel eens — een neutrale Staat toelaten een *passage inoffensif*. Maar bij de stelling door den spreker behandeld is niet de rede van *passage inoffensif*, maar wel degelijk van een *passage très-offensif*; hij toch heeft het geval besproken van het doorvaren van oorlogsschepen met vijandelijke bedoelingen.

Nu ben ik het volkomen eens met den heer Van der Aa, dat de Wester-Schelde een deel uitmaakt van het Nederlandsch grondgebied, en ik kan in geen deele instemmen met den heer Smith, die nog verder is gegaan dan de heer Rooseboom durfde, door te zeggen dat de Wester-Schelde is neutraal gebied. Ik vraag: Op welken grond rust die bewering? Waar is dit bepaald? Voorzeker nergens.

In het tractaat van Londen van 1839 wordt wel in art. 7 gezegd, dat België binnen de aangewezen grenzen eenen onafhankelijken en voortdurend onzijdigen Staat zal uitmaken.

Maar nergens is van de Schelde in dat tractaat melding gemaakt als van een neutraal-verklaard vaarwater, gelijk de heer Smith dit beschouwde.

Integendeel, in dat tractaat wordt de Schelde voortdurend beschouwd als te zijn vrij Nederlandsch grondgebied. Met geen enkel woord wordt van de neutraliteit der Schelde gewaagd. En feitelijk is het ook nooit zoo begrepen.

Wij leven op de Schelde als in ons eigen huis; wij hebben daar onze politie, onze surveillance; wij beschikken er over de visscherij; in een woord, wij zijn daar heer en meester, en dit onbeperkte recht is ons nog nooit door eenige Mogendheid onder geen enkel opzicht betwist.

Wat nu de territoriale zee betreft, daarover beschikt men wel is waar publiekrechtelijk; maar den eigendom daarvan bezitten we slechts ten gevolge van eene fictie; daarop worden dan ook in den regel geen rechten uitgeoefend.

Geheel iets anders is het met de rivieren; hier is het een feitelijk eigendomsrecht, dat ook feitelijk wordt uitgeoefend.

Ik wensch hierbij op te merken, dat het door den heer Van der Aa aangehaald voorbeeld omtrent vechtende matrozen in de eene of andere zee, volkenrechtelijk minder juist is.

Wanneer op zee gevochten wordt, dan is dit natuurlijk aan boord van het schip. En nu is het een der regelen van het internationaal recht, dat het schip is territoir van den Staat, waartoe het behoort. Wanneer er dus bijv. gevochten wordt op een Hollandsch schip, dan is het Holland; is het op een Engelsch schip, dan is het Engeland, onder wiens rechtsgebied het misdrijf wordt geacht gepleegd te zijn, onverschillig waar de schepen zich ook op zee mochten bevonden hebben.

De op dat voorbeeld gebouwde stelling van den heer Van der Aa gaat dus in zóó verre niet op; maar wél gaat op hetgeen door dien spreker is gezegd, dat de vergelijking door den heer Rooseboom gemaakt, *niet* opgaat. Deze toch heeft zich tot verdediging van zijne stellingen beroepen op schrijvers, die allen gehandeld hebben over het recht ter zee, als hoedanig zelfs ook de Sond en de Dardanellen zijn te beschouwen; terwijl wij hier alleen te spreken hebben over het recht op een binnenwater, eene rivier.

Om de onhoudbaarheid der stelling van den heer Rooseboom nog aan te toonen, kan ik volstaan met er op te wijzen dat, wanneer waar was hetgeen hij zegt omtrent de Schelde, ditzelfde ook waar moest zijn omtrent den Rijn. Wanneer wij de vaart van oorlogsschepen op de Schelde niet kunnen beletten, dan kunnen wij dit ook niet op den Rijn.

Wanneer dus een oorlog tusschen Frankrijk en Duitschland weder zou ontstaan, dan zouden wij, volgens den heer Rooseboom, de Fransche schepen niet kunnen beletten bij ons de monden van den Rijn op te varen om zich zoo in het midden van Duitschland te nestelen.

Ik geloof dat reeds het wijzen op die consequentie de onhoudbaarheid der stelling van den heer Rooseboom aantoonst.

De heer HOOGENDOORN. Slechts een paar opmerkingen. Ik zal mij niet wagen in de quaestie van het oorlogsrecht of van de oorlogsgebruiken. Ik wensch alleen nogmaals te herhalen dat ik vóór het behoud van beide sterkten ben, en voeg er gaarne bij dat het mij genoeg doet den spreker van hedenavond daarbij aan mijne zijde te hebben. *Met of tegen* België kunnen beide sterkten ons uitnemend te stade komen.

Tegen België, om, zoo als de spreker reeds zeide, een vasten voet te hebben aan de overzijde van de Schelde. Met België, om een Belgisch leger, dat in Vlaanderen ageert, zoo noodig bij ons te kunnen opnemen.

Met den heer Van der Aa ben ik het eens dat, wanneer België rechtstreeks bedreigd wordt, het voor ons zaak is voor dat land partij te trekken. Maar de heer Van der Aa heeft óók gezegd: als wij aangevallen mochten worden, dan zijn Neuzen en Ellewoutsdijk een blok aan ons been. Is dit waar, en in vele gevallen acht ik het juist, dan vraag ik of het niet wenschelijk zou zijn ons ook voor dat geval de hulp van België te verzekeren en dus een of- en defensief verbond te sluiten. Ik zeg *wenschelijk*, want ik weet zeer goed dat dit onder de bestaande omstandigheden (de gewaarborgde neutraliteit van België) niet mogelijk is.

Twee kleine Staten tegen elke eventualiteit te zamen verbonden, moeten ontzag inboezemen, en kunnen zich niet beter dan op die wijze tegen een aanranding van buiten beschermen. Omtrent Neuzen en Ellewoutsdijk wensch ik nog eene andere vraag te doen. De heer Smith wenschte een kleine maritieme macht op de Schelde en meent, dat wij met Neuzen en Ellewoutsdijk het vaarwater niet kunnen afsluiten. Nu vraag ik

echter: *Waar* blijft die macht als zij, de neutraliteit daadwerkelijk hardhavende, in gevecht gewikkeld wordt en moet wijken? Mij dunkt dat zij *zonder* Neuzen-Ellewoutsdijk *verloren* is, doch ik acht het niet *onmogelijk* haar, door die werken beschermd, aan de vervolging van den vijand te onttrekken om verder te retireeren; want als ik het wel heb, loopt het vaarwater bij beide sterkten kort onder den wal langs. Is dit nu zoo, dan schijnt het niet onmogelijk dat zij, geholpen door eenige torpedo's en het vuur onzer terugtrekkende schepen, veel zullen kunnen bijdragen om het doordringen van een vijandelijke vloot zoo niet afdoende te beletten, dan toch deze in hare bewegingen te belemmeren. Ook met het oog hierop, geloof ik dat de positie daar voor ons zeer belangrijk kan zijn.

Er is echter nog een ander punt waarop ik de aandacht wil vestigen. Wij kunnen misschien verplicht worden, ter handhaving onzer neutraliteit de vijandelijke machten te beletten in ons vaarwater te vechten, d. i. positie te nemen op *ons* gebied, om van dááruit België te bestrijden.

Niet onmogelijk is het dat de vijandelijke vloot, bijv. om Lillo en Liefkenshoek te beschieten, positie kan nemen op het gedeelte der Schelde, dat aan *ons* behoort, — ik weet niet juist den afstand van die forten tot de grenzen, — en *dit* zouden wij moeten tegengaan. Ik blijf het daarom nog altijd in twijfel trekken of het wel juist gezien is, in der tijd het fort Bath te sloopen, daar dit punt, ter voorkoming van de schending onzer neutraliteit op de genoemde wijze, veel waarde heeft. Dáár toch loopt het vaarwater bepaald onder den dijk. Wij kunnen dus daar de troepen of schepen beschieten, die onze neutraliteit mochten willen schenden of ter versterking de Schelde oploopen. De vraag verdient daarom mijns inziens overweging, of het niet gewenscht zou zijn Bath in staat van verdediging te stellen.

Nu heeft de heer Smith nog gesproken van Breskens. Maar ik meen dat die positie ons niet veel kan baten; daar toch kunnen niet gemakkelijk troepen worden overgevoerd wegens de ligging van dit water aan de open zee, hetgeen niet het geval is bij Neuzen of Ellewoutsdijk.

De heer VAN ZUYLEN. Ten aanzien der hoofdstelling hedenavond verkondigd, wensch ik als mijne meening te kennen te geven, dat wij *onze* Wester-Schelde wel degelijk moeten verdedigen tegen iedere poging om haar te forceeren; maar behalve dat kan ik mij het geval niet voorstellen van eene oorlogsvloot van Frankrijk of van eene andere natie, die met een oorlogsdoel de rivier zou opvaren, zonder dat wij uit een politiek oogpunt verplicht zouden zijn, om ons in den strijd te mengen en aan de ons vijandelijke schepen den doortocht te beletten.

Recds met een enkel woord heeft de heer Hoogenboom datgene gezegd, wat ik hier bij deze gelegenheid vooral zou willen doen nitkomen, namelijk, dat in dezen tijd, nu men ziet hoe weinig de groote Mogendheden zich storen aan de belangen der kleinere natiën en hoe luttel ze daarbij acht slaan op overeenkomsten of verbintenissen, het de zaak is van de kleinere om zich te vereenigen en op die wijze kracht te erlangen tot het bieden van weerstand tegen het wapengeweld der machtigen.

België en Nederland zijn door hunne positie als het ware aangewezen om zulk een bondgenootschap te vormen. In België wordt dit door hen, die de lands-defensie ter harte gaat, zeer goed begrepen, en de meesten zijn van meening, dat er meer heil te wachten is van een bondgenootschap met ons, dan van alle mogelijke neutraliteits-tractaten.

Naar mijne overtuiging zouden dan ook alle maatregelen voor de landsverdediging bij ons gegrondvest moeten zijn op een zoodanig verbond, en neemt men dit als juist aan dan, vervalt het gestelde vraagstuk omtrent het al dan niet beletten van de doorvaart op de Wester-Schelde.

Betreffende een ondergeschikt punt der voordracht, den toestand der handelsplaats *Vlissingen*, veroorloof ik mij in het midden te brengen dat, toen ik onlangs die plaats bezocht, ook voor mij dadelijk de vraag oprees: Waarom zoo weinig vertier in eene zoo bij uitstek gelegene havenstad?

Ik stelde die vraag aan personen, die belang hadden bij verbetering van den toestand, en onder de verschillende redenen, die ze mij opgaven, was er eene, die mij zeer juist voorkwam, namelijk dat de Staatsspoorweg niet voldoende kon voorzien in

het goederenvervoer en daarenboven een te hoog tarief had, om concurrentie met de andere havens mogelijk te maken. Het kwam mij onbegrijpelijk voor, dat men zooveel geld had uitgegeven voor die havenwerken en niet gezorgd voor de vervulling der eerste voorwaarde: „goed en goedkoop transport naar het binnenland.”

De heer SMITH. Ik wensch nog slechts op te merken Mijnheer de Voorzitter, dat ik blijf vermeenen dat de Schelde bij een oorlog tusschen andere Mogendheden door ons als een neutraal vaarwater moet worden beschouwd; dat wij echter voor dat gedeelte, dat door ons gebied stroomt, verplicht zijn voor de meest strikte neutraliteit zorg te dragen. Mijns inziens hebben wij dus alleen ons af te vragen: Op welke wijze kunnen of moeten wij die neutraliteit handhaven? — Als antwoord aan den heer Van der Hoeven moet ik opmerken, dat de heer Rooseboom over den IJssel gesproken heeft alleen met het oog op Duitschland. Wanneer een Duitsch oorlogsvaartuig met verdachte bedoelingen den IJssel kwam afvaren, dan zouden wij het kunnen verzoeken dadelijk terug te gaan; het, des noods, rechteus daartoe kunnen noodzaken.

Ten aanzien van de Schelde is het echter eene geheel andere zaak, om de eenvoudige reden dat de vreemde schepen, welke de Schelde opkomen, ons niet behoeven te zeggen met welke intentiën zij dat doen. De Schelde behoort ontwijfelbaar tot op eene bepaalde hoogte geheel onder onze Souvereiniteit; maar aangezien deze rivier de gemeenschap van uit-zee met eene groote handelsstad, — tevens eene zeer belangrijke strategische positie, — in een ander land daarstelt, zoo komt het mij voor dat wij, neutraal zijnde, het recht niet hebben om aan eenig schip, welk ook, het bevaren dezer rivier te bemoeielijken, veel minder te beletten. Wanneer een schip zich aan de monden van de Schelde vertoont, hebben wij het recht niet te vragen wát het komt uitvoeren. Elk schip heeft evenzeer vrijen toegang langs de Schelde naar de Belgische grens, als dat een schip, hetwelk den wil heeft naar de Finsche golf te gaan, den vrijen doorgang heeft door de Sont.

De heer Hoogeboom meent dat het ons moeilijk zou vallen de neutraliteit te handhaven zonder de forten ter hoogte van Neuzen en Ellewoutsdijk, daar wij anders eene te aanzienlijke macht aan schepen zouden noodig hebben.

Ik vermeen dat de forten aldaar, zelfs met nog bovendien een fort te Bath, althans zonder een voldoende getal oorlogsvaartuigen ons niets zouden baten. Vooral het laatste zou ik als geheel doelloos beschouwen. Dit zou wel aan een nauw vaarwater liggen, waarlangs de voorbijvarende schepen op hoogstens 600 meter passeeren moeten; doch het komt mij voor dat een fort op dit punt slecht gelegen zou zijn, wanneer ik slechts denk aan het nut dat er voor onze schepen in gelegen is van zich zoo noodig te kunnen retireeren, om deel te nemen aan de verdediging des lands indien de neutraliteit geschonden wordt, waardoor wij, in de meeste gevallen, in een oorlog zullen gewikkeld worden.

Het fort te Bath op zich zelve zou niets beteekenen, en indien onze schepen tot zoover gekomen waren, zou alle mogelijkheid tot retireeren hun afgesneden zijn.

Van Neuzen kunnen zij zich terugtrekken langs het Kanaal van Wemeldingen.

Omdat nu in het vaarwater langs Ellewoutsdijk, bij hoog water slechts 13 voet, — 44 d. M. — water staat, en dus de vreemde oorlogsschepen van eenige kracht in elk geval langs Ter Neuzen de Schelde zullen opvaren, zoo kunnen de onzen zich, zoodra noodig, daar vereenigen. Indien wij dus op de Schelde eene maritieme macht hadden, zouden wij in het zoo kronkelende vaarwater langs laatstgenoemde plaats, met de vele banken die er liggen, krachtig kunnen optreden tot het handhaven onzer neutraliteit, zonder dat zelfs onze scheepsmacht zoo groot behoeft te zijn; terwijl er eene goede gelegenheid tot retireeren blijft bestaan.

De heer ROOSEBOOM. Het is niet om de discussie te smoren — integendeel Mijne Heeren, hoe meer discussie hoe liever, — dat ik nu reeds het woord heb gevraagd. Het is alleen omdat ik vrees, dat de stof anders te uitgebreid zou worden en het mij

niet mogelijk zou zijn de eerste sprekers voldoende te beantwoorden.

In de eerste plaats wensch ik mijn bijzonderen dank te be-
tuigen aan die sprekers, die zich wel met mijne voordracht heb-
ben willen bezighouden, en al heb ik ook geen instemming
gevonden bij de beide rechtsgeleerden, die hier het woord heb-
ben gevoerd, zoo was het mij toch zeer aangenaam ook hunne
motieven ter bestrijding mijner voordracht te hooren.

Ik zal trachten de verschillende heeren zooveel mogelijk te
beantwoorden, vooraf de verontschuldiging der vergadering ver-
zoekende, wanneer mijne welsprekendheid minder groot mocht
zijn, dan die van de heeren welke mij hebben bestreden.

In de eerste plaats dan de heer Van der Aa. Deze spreker
achtte het een ondenkbaar geval, dat wij met België zoodanig
in oneenigheid zouden geraken, dat er sprake zou kunnen zijn
van het gebruik der wapens tusschen dat Rijk en ons. Die
quaestie van ondenkbaarheid is moeielijk te beslissen. Ik meen
dat wij op alle zaken moeten voorbereid zijn en herinner dat,
wanneer bijv. in de quaestie van de afdamming van de Ooster-
Schelde het ongelijk niet zoo kennelijk aan de zijde van België
was geweest, hetgeen thans duidelijk gebleken is, die quaestie
misschien reeds voldoende zou geweest zijn voor België om het
4^e en 5^e district van Zeeland te doen bezetten, alleen als
middel om ons te dwingen ons voornemen op te geven. Ik
geloof dat het beter is, op politiek terrein zeer weinig onmo-
gelijk te achten om niet bedrogen uit te komen.

Wat nu de hoofdzaak in de bestrijding van de heeren Van
der Aa en Van der Hoeven betreft, deze concentreert zich tot
deze vraag: Is de Schelde een rivier of een zeearm?

Is zij een zeearm, dan blijven al mijne aanhalingen van
kracht; is zij eene gewone rivier, dan zouden zij grootendeels
haar kracht verliezen. Ik voor mij nu meen, dat het aan geen
twijfel onderhevig is, of het gedeelte der Wester-Schelde, dat
deel uitmaakt van ons gebied, heeft veel meer overeenkomst met
een zeearm, dan met eene rivier.

De vergelijking verder van den heer Van der Hoeven met
den Rijn is moeielijk vol te houden. De vraag is: Wordt eenig

belang van ons direct bedreigd, als een eskader de Schelde opvaart? En dan moet het antwoord zijn ontkennend. Wanneer echter een eskader van eenig belang den Rijn opvaart, gesteld dat dit mogelijk ware, dan kunnen onze belangen wel degelijk worden geschaad.

Verder heeft de heer Van der Aa de vraag gesteld of onze Souvereiniteit op de Schelde onbeperkt is, en heeft hij die vraag toestemmend beantwoord, zich daarbij beroepende op het voorbeeld van Hünigen. Ik moet echter opmerken, dat wanneer aan een Staat de verplichting wordt opgelegd de verdedigingswerken eener plaats te slechten, met verbod die later weder te herstellen, de Souvereiniteit van den Staat over die plaats buiten twijfel beperkt is; de Staat oefent immers dan geene Souvereine macht meer uit? Voorts verlieze men niet uit het oog, dat er groot verschil bestaat tusschen eene door oorlog afgedwongen beperkte Souvereiniteit, en eene beperking, steunende op regelen van algemeen erkend nationaal recht.

Als Frankrijk op een gegeven oogenblik van Hünigen weder een vesting had gemaakt, dan ware deze daad niet anders, dan door kracht hernemen, wat door wapengeweld vroeger is ontnomen. Maar als Nederland zegt, de Schelde is niet vrij, dan handelt het in strijd met het beginsel van internationaal recht, dat op het Weener Congres algemeen is erkend.

Ik kom nu tot de quaestie van den IJssel. De heer Van der Aa meent, dat werkelijk indertijd aan onze Regeering vergunning is verzocht om twee Duitsche gepantserde stoomkanonneerbooten die rivier te laten passeeren. Ik weet niet of dit zoo is, maar ik herinner, dat wij op grond van het tractaat van 1868 alle waterwegen, die van den Rijn naar zee leiden, voor de schepen, die tot de Rijnscheepvaart behooren, moeten openstellen.

Door den heer Van der Aa is ook gewezen op ons politiek belang. Ik heb die quaestie niet willen aanroeren, maar mij alleen bepaald tot het bespreken der rechtsquaestie. En wat nu Neuzen en Ellewoutsdijk betreft, ik geloof werkelijk dat Neuzen, ook in den tegenwoordigen toestand van de vestingwerken dier plaats, als éénig vast punt aan de overzijde der Wester-

Schelde voor ons veel waarde kan hebben, maar ik kan die vesting en Ellewoutsdijk thans onmogelijk aanmerken als eene ernstige afsluiting van de Wester-Schelde.

En nu wil ik wel toegeven, dat uit een algemeen politiek oogpunt het van belang kan worden geacht, dat wij de doorvaart van de Wester-Schelde *kunnen* beletten; maar zoolang de positie van Amsterdam niet verzekerd is, meen ik dat voor Neuzen en Ellewoutsdijk geene gelden mogen worden uitgegeven.

Door den heer Smith is o. a. gezegd, dat er gevaar kon ontstaan door het afvaren van den Rijn door de Duitsche kannonneerbooten, en hij meende dat wij dit moesten verbieden, zoodra wij met onzen Oostelijken nabuur in een toestand van spanning geraken. Naar mijne meening moeten wij hieraan niet zooveel gewicht hechten. Gold het eene belangrijke flotille, dan ware het iets anders. Maar zoolang het zich bepaalt tot een paar kleine schepen, hebben wij geen ernstig gevaar te duchten.

Ik geloof overigens ook niet, dat wij dit *zouden* verbieden. In 1867 is reeds gebleken hoe huiverig men in zoodanigen toestand is, om eenige daad te plegen die ons in moeielijkheden zou kunnen brengen, en al zouden wij hier in ons recht zijn, dan nog zou het misschien verstandig wezen daarvan geen gebruik te maken, om geen motief tot oorlogsverklaring te verschaffen.

Door den heer Smith is verder gewezen op zijn voorstel tot versterking onzer marine. Wanneer daartegen geen financieele bezwaren bestonden, dan zou zeker niemand er tegen zijn; maar ik meen dat het uit een internationaal oogpunt minder de vraag is of wij in staat zijn altijd en overal tegen elke Mogendheid de schending van onze neutraliteit te beletten, dan wel of bij ons de ernstige wil daartoe bestaat. En is dit het geval, dan is het genoeg een zekere macht te bezitten en op zoodanige wijze te doen optreden, dat daaruit duidelijk blijkt dat wij ons tegen eene schending onzer neutraliteit ernstig verzetten.

Wat verder de vraag betreft, of ik niet meer waarde zou

hechten aan Breskens dan aan Neuzen of Ellewoutsdijk, hierop wil ik alleen dit antwoorden, dat ik over Breskens niet heb gesproken, omdat dit fort reeds aan het domein ter slechting is overgegeven. Dit zelfde geldt ook van Bath. En nu zou men toch moeielijk kunnen overgaan tot herstel van Breskens en van Bath, nu die plaatsen eenmaal verlaten zijn.

Ik kom nu tot den heer Van der Hoeven. Die spreker is begonnen met eene philippica tegen mij, die ik echter geenszins heb verdiend. Hij is opgekomen tegen de uitdrukking „oorlogsrecht,” maar dit woord is door mij niet gebezigd. Zelfs is het mijn streven geweest den naam van dit studievak aan de krijgsschool voor officieren veranderd te zien in dien van „oorlogspolitiek en oorlogsgebruiken.” (1) Ik heb heden avond alleen gesproken van *volkenrecht*; de heer Van der Hoeven zal aan dit woord toch wel geen aanstoot nemen.

Dezelfde spreker heeft verder gezegd dat ik wel voortdurend gesproken heb van een „passage inoffensief,” maar dat de door mij bedoelde doorvaart volstrekt niet inoffensief was, omdat daarmede een aanval op België werd beoogd. Ik moet hem echter opmerken dat deze uitdrukking „passage inoffensief” of „passage innocent” alleen doelt op den doortocht door den neutralen Staat, niet op de gevolgen na de doorvaart. Men kan er de schrijvers voor het volkenrecht op naslaan en dan zal men zien, dat het bij de beoordeeling of eene doorvaart „inoffensief” of „innocent” moet genoemd worden, alleen de vraag is of de passage onschuldig is ten aanzien van den neutralen Staat.

Door den heer Van der Hoeven is voorts ook eene opmerking gemaakt naar aanleiding van mijne vergelijking van de Schelde met de vaart door de Dardanellen en den Sond.

(1) Dit is geenszins geschied omdat ik van meening ben dat aan het oorlogsrecht geen recht van bestaan toekomt, maar alleen om geen voet te geven aan de tegenstanders van de meerdere verspreiding van humane begrippen met betrekking tot de oorlogsvoering. Deze beweren: oorlogsrecht is recht *van* den oorlog en do oorlog is een onrecht; dus is het woord „oorlogsrecht” een contradictie. Verstaat men alleen door oorlogsrecht het volle recht *in* den oorlog of gedurende den oorlog, dan kan het mijns inziens zeer goed gebezigd worden.

Ik geef hem toe, dat hier werkelijk verschil bestaat. Het is een internationale regel dat, wanneer de vaart op de eene en op de andere zee vrij is, de doorvaart tusschen die zeeën ook geheel vrij is. Zoo is bijv. de afstand van Gibraltar tot de kust van Afrika ongeveer 18 kilometers, maar wanneer deze veel kleiner ware, en die straat geheel tot het gebied eener Mogendheid behoorde, dan zou de doorvaart van de zeestraat toch vrij zijn. Ik heb echter alleen gezegd, dat de Schelde wel eenige overeenkomst met die zeestraten heeft, omdat zij wel niet van de eene in de andere zee leidt, maar toch ook een waterweg is, die ten allen tijde voor de schepen van alle natiën feitelijk openstaat.

De vraag is, of wij op dat water de vaart moeten verbieden voor aan België vijandelijke schepen, en terwijl er schrijvers zijn, zooals Calvo en Travers Twiss, die aan de oorlogvoerende Staten zelfs het recht toekennen om neutrale wateren door te varen, zij het ook met oorlogzuchtige bedoelingen, is het voor ons alleen de vraag of de neutrale Staat het recht heeft die doorvaart aan beide partijen toe te staan. Eigenlijk concentreert zich geheel de quaestie in de vraag, of de Schelde als een deel der zee moet worden beschouwd, dan wel of zij zuiver is een gewone rivier.

De heer Hoogeboom is met mij van meening dat Neuzen behouden moet blijven. Hij wil, dat tevens door die vesting en Ellewoutsdijk de Schelde afgesloten zal kunnen worden, en uit een *politiek* oogpunt zou ik dit ook van belang achten. Maar opdat dit laatste mogelijk zij, zullen beide versterkingen belangrijke verbeteringen moeten ondergaan, en hiervoor zal, vrees ik, in onze magere jaren weinig geld gevonden worden.

Die spreker deed verder het wenschelijke uitkomen van een verbond met België; ik breng hem echter in herinnering dat neutrale Staten het recht niet hebben een offensief en defensief verbond aan te gaan. En om alleen van onze zijde te beloven dat wij België altijd zullen bijstaan, dit zou niet verstandig zijn.

Wat de forten Lillo en Liefkenshoek betreft, ik ben daaromtrent niet geheel op de hoogte. Maar als ik het wel heb, dan ligt het bepaald in het plan van België, beide plaatsen

te verlaten en de verdediging der Schelde te concentreeren bij de forten la Perle, Philippe en St. Marie.

Overigens moet ik doen opmerken dat men bij de quæstie der neutraliteit niet op kleinigheden moet vallen. Het is de vraag niet of een enkele projectiel op ons gebied kan terecht-komen; ook bij een landoorlog kan het gebeuren dat enkele troepen bij vergissing op ons grondgebied komen, alvorens zij daarop opmerkzaam gemaakt worden. De hoofdvraag blijft maar, of wij gezind zijn de aangenomen neutraliteit te handhaven en te verdedigen.

Door den heer Van Zuylen is de meening geuit, dat wanneer men dubbel spoor had van Vlissingen naar Eindhoven, en wanneer het contract met de Exploitiatie-maatschappij gunstiger ware, de handel zich wel naar die haven zou verplaatsen. Ik betwijfel dit zeer. Wie toch zijn de menschen, die den handel aanbrengen? In hoofdzaak zijn het de reeders; het zijn menschen die in den regel veel geld bezitten of althans veel geld verteeren. Zij willen met hunne familie liever niet in plaatsen als Vlissingen wonen; zij verlangen voor hunne dames opera's, bals, concerten; ik maakte er reeds opmerkzaam op, dat de eenige reeder, die zich om de haven van Vlissingen verplaatst had, nog in Middelburg is gaan wonen.

Wanneer blijkt van den ernstigen wil van den handel om zich te verplaatsen, dan zal men zeker van de Exploitiatie-maatschappij wel een voordeelig contract kunnen verkrijgen. Het is toch niet denkbaar dat een spoorwegmaatschappij, en nog wel eene die in zoo hooge mate van den Staat afhankelijk is, in staat zou zijn op den duur den handel van eene plaats geheel te beletten, en nog wel van eene plaats, waarvoor de Staat juist met het oog op den handel millioenen schats heeft uitgegeven. Mijns inziens heeft men zich echter vergist in de meening, dat de handel zich zoo spoedig verplaatst.

Ik meen hiermede de verschillende sprekers te hebben beantwoord.

Alleen nog dit. Sommige sprekers hebben het doen voorkomen alsof ik als ontwijfelbaar zeker zou hebben gesteld, dat het onze plicht niet is de doortocht van de Schelde door aan

België vijandelijke schepen te beletten. Ik moet hieromtrent dit zeggen, dat ik alleen, op grond van het gevoelen van verscheiden gevierde schrijvers over het internationaal recht, den twijfel heb uitgesproken of wij tot belemmering van die doorvaart wel verplicht zijn. En zijn wij hiertoe niet verplicht, dan meen ik dat er voor ons zeer veel gronden zijn aan te voeren om die doorvaart voor ieder vrij te laten.

De heer ROBIDÉ VAN DER AA. Bij het vergevorderd uur wensch ik nog slechts kort twee punten te releveeren.

In de eerste plaats een incidenteele vraag aan den heer Van der Hoeven. Mijn voorbeeld omtrent de vechtende matrozen heeft die spreker bestreden met de stelling, dat het schip is territoir van de natie waartoe het behoort. Maar nu vraag ik of, wanneer bijv. een vreemd schepeling in een haven een moord pleegt en de dader vlucht op zijn schip, of men dan zou beletten dat hij daarvan werd afgehaald.

Wat nu de opmerking van den heer Rooseboom betreft, ik ben het met dien spreker eens, dat het eigenlijk hoofdpunt van het debat minder is wat ons politiek belang op de Schelde vordert, dan wel wat wij verplicht zijn te doen tot handhaving onzer neutraliteit. Maar dan geloof ik toch dat ieder zal toegeven dat, wanneer een Staat neutraal is, hij zoowel den doortocht van vreemde troepen als van oorlogsschepen over zijn grondgebied moet beletten.

Stel, Frankrijk en Duitschland willen elkaar ontmoeten op Belgisch terrein, en de een wenschte daarvoor gebruik te maken van den doortocht over Limburg, dan zouden wij als neutrale Staat wel degelijk verplicht zijn dit te beletten.

En nu kan het zeer goed zijn dat wij, bij gewapend verzet, voor de overmacht, *à l'impossible nul n'est tenu*, zouden moeten bukken, onze neutraliteit verplicht ons stellig den doortocht over ons grondgebied niet klakkeloos te gedoogen.

En wanneer nu de stelling juist is, dat de Wester-Schelde werkelijk een deel uitmaakt van het Nederlandsch grondgebied, dan geldt hetgeen gezegd is omtrent den doortocht van vreemde troepen ook voor de doorvaart van vreemde oorlogsschepen.

De heer Rooseboom heeft mij ook onder de rechtsgeleerden gerangschikt. Ik ben het helaas niet; maar als ik nog groo-
 cer had en wanneer ik het recht bezat den titel van meester in
 de rechten aan anderen toe te kennen, dan zou ik die gaarne
 schenken aan den heer Rooseboom, die hedenavond door
 handigheid en gevatheid getoond heeft, dat hij een uitmuntend
 pleitbezorger zou zijn. Het geldt hier vooral, zeide die spreker,
 de vraag: Is de Schelde een rivier of zee-arm? Nu, dit is wer-
 kelijk een zeer aardige quaestie, en wanneer ik hier als weten-
 schappelijk geograaf optrad, zou ik zeggen: de Schelde en de
 Theems zijn niet gevormd door het afstroomende bovenwater,
 maar door den inbreuk der zee, en dus deelen van de zee.
 Plaats ik mij echter op het terrein der politieke geographie,
 waar sedert eeuwen in alle aardrijkskundige handboeken te
 lezen is dat de Schelde en de Theems rivieren zijn, die bij
 Vlissingen en Gravesend in zee uitloopen, dan meen ik dat het
 niet zal baten, te willen beweren bij het uitbreken van een
 oorlog tusschen België en een anderen Staat, dat de Schelde
 een zee-arm is, maar dat ons welbegrepen politiek belang mede-
 brengt de Schelde te verdedigen.

Nu zegt de heer Smith dat onze scheepsmacht daartoe thans
 niet voldoende is, maar als dit zoo is, dan is het ook wensche-
 lijk de bestaande fortten te behouden en deze zoo noodig te
 versterken, hoewel ik het ook eens ben met den heer Roose-
 boom, dat daarvoor geen geld moet worden uitgegeven vóór
 de Nieuwe Hollandsche-waterlinie en de stelling van Amsterdam
 in voldoende staat van verdediging zijn. Hoe belangrijk het
 behoud van België's onafhankelijkheid en de daarvoor noodige
 verdediging der Schelde ook voor ons zij, mag dit geen in-
 breuk maken op de verzekering van het defensief vermogen
 der kern van ons land.

De heer HOOGENBOOM. Ik wensch den heer Rooseboom alleen
 te doen opmerken, dat ook ik op dit oogenblik, zooals ik zeide,
 een verbond met België onmogelijk acht, juist met het oog op
 de gewaarborgde neutraliteit van dat land. Alleen heb ik ge-
 vraagd, of zoodanig verbond niet *wenschelijk* zou zijn.

Aan den heer Smith wensch ik te antwoorden, dat ik op de waarde van Bath wijzende niet het oog heb gehad op een zeegevecht met België; dat is onmogelijk, want België heeft geen marine. Maar ik heb alleen gevraagd of het schieten op de Belgische forten van *ons* terrein niet zou moeten worden tegengegaan door gebruik te maken van Bath.

De heer Smith heeft nog opgemerkt dat onze Marine langs Hansweert, door 't kanaal van Zuid-Beveland, kan retireeren. Daargelaten dat die sluizen niet *ten allen tijde* — bij zekere hooge rivierstanden niet — kunnen schutten, zoo moet ik nog opmerken dat ik gesproken heb van het retireeren onzer Marine *al vechtende*. In *dat* geval toch kunnen de schepen er niet aan denken zich te laten schutten. Dat is *alleen* mogelijk als Neuzen en Ellewoutsdijk den vijand, zij het dan ook slechts korten tijd, in bedwang houden. Zonder *dit laatste* acht ik onze schepen verloren.

De heer VAN DER HOEVEN. Op de incidenteele vraag van den heer Van der Aa een incidenteel antwoord. De vraag, of de regel: „schip is territorium” ook geldt voor handelsschepen, beantwoord ik toestemmend; dat is nagenoeg algemeen aangenomen.

De twee voorbeelden door den heer Van der Aa tegen die stelling aangevoerd, gaan niet op.

Het eerste voorbeeld was dat een schepeling, die in ons land een misdrijf gepleegd heeft, zou vluchten op een vreemd schip, liggende in een Nederlandsche haven, en hieromtrent werd gevraagd of dan de ambtenaar van het Openbaar Ministerie dien schepeling niet zou arresteeren. Mijn antwoord is: neen. Dit gebeurt ook niet. Wanneer bijv. in Rotterdam een misdaad wordt gepleegd en de misdadiger vlucht op een vreemd schip, dan begeeft de politie zich niet op dat schip. Wel tracht men dan den delinquent van het schip te lokken, of ook wordt de tusschenkomst van den kapitein ingeroepen, opdat deze den man aan wal brengt, en dan wordt hij *daar*, d. i. dus op Nederlandsch gebied, gearresteerd.

En wat het tweede geval betreft, n. l. wanneer er twist ontstaat tusschen de schepelingen van vreemde schepen, en de

hulp der politie wordt gevraagd, dan mag, volgens het ook te onzent geldig geachte Avis van den Franschen Staatsraad van 20 November 1806, die hulp worden verleend.

Met den heer Van der Aa ben ik het overigens eens, dat de vraag of de Schelde is een zeearm of eene rivier, de vraag waarop het nu ook volgens den heer Rooseboom alleen aankomt, niet twijfelachtig is. Het is daarenboven, wel beschouwd, hier de vraag niet wat wij, de heer Rooseboom, de heer Van der Aa, of ik, of wie dan ook, verstaan door eene rivier. De vraag is alleen, hoe in het onderhavige geval de Schelde *volkenrechtelijk* moet worden beschouwd. En nu is het een feit, dat in het tractaat van 1839, welks tekst ik tot mijn leedwezen thans niet vóór mij heb, van de Schelde wordt gesproken volstrekt niet als van een zeearm, maar wel degelijk als van eene bevaarbare rivier (1).

Eindelijk wensch ik den heer Rooseboom te antwoorden, dat ik, erop wijzende hoe hetgeen voor de Schelde geldt ook voor de Rijnmonden moet gelden, volkomen ernstig was. Wanneer op de eene rivier de vrije vaart moet worden toegelaten, dan moet dit ook op de andere het geval zijn. Beide zijn zuiver Nederlandsche rivieren, waarep slechts de uitoefening onzer Souvereiniteitsrechten door tractaten eenigermate beperkt is.

En wat nu ten slotte sprekers betoog betreft, dat wij ons de vraag hebben te stellen of eenig belang *van ons* wordt geschaad, als een eskader de rivier opvaart, daártegen moet ik doen opmerken, dat het hier niet de vraag mag zijn of *ons*

(1) In Art. IX van het tractaat lezen we:

„IX. § 1. De beschikkingen der artikelen CVIII tot CXVII ingesloten, van de algemeene akte van het Congres van Weenen, betrekkelijk de vrije scheepvaart op de stroomen en bevaarbare rivieren, zullen toepasselijk worden gemaakt op de *stroomen en bevaarbare rivieren*, die het Belgische grondgebied en het Hollandsche grondgebied vaneen scheiden of gelijkelijk doorloopen.

§ 2. Wat meer bijzonder de scheepvaart op de Schelde en hare monden betreft, is overeengekomen,” enz.

en verder in § 3: „De schepen, die zich van Antwerpen naar Terneuzen of omgekeerd begoven, of op de rivier *zelve* met de kustvaart of de vischvangst bezig houden, zullen” enz.

v. d. H.

belang al of niet wordt benadeeld door het toelaten der doorvaart, maar dat de vraag uitsluitend moet zijn, of eenig belang *van eene der oorlogvoerende partijen* daardoor zou worden geschaad? Dat is de hoofdquaestie.

De heer BOGAARD. Wanneer waar is wat de heer Rooseboom zegt, dat de Wester-Schelde meer moet worden beschouwd als een baai dan als een rivier, en als verder waar is wat de heer Van der Hoeven hieromtrent heeft beweerd, dan zou daaruit voortvloeien dat, wanneer bijv. een Fransch en een Engelsch oorlogsschip in die wateren slaags geraakten, — het eene bestemd om Antwerpen te bestoken, het andere om die plaats te verdedigen — de strijd niet gevoerd zou worden op Nederlandsch gebied, doch als het ware in Frankrijk en in Engeland, aangezien de strijd alsdan plaats grijpt onder de vlag dier beide nationaliteiten in open zee.

Deze beschouwing zou er toe kunnen leiden om, wanneer dit wenschelijk wordt geacht, ons geheel te onttrekken aan de verplichtingen, die in dit opzicht op een neutralen Staat rusten. De quaestie betreffende de verdediging der Wester-Schelde zou alsdan op zeer eenvoudige wijze opgelost kunnen worden. Het woord wordt uitsluitend opgevat, om de aandacht te vestigen op de conclusie, die uit de verschillende meeningen getrokken zou kunnen worden; geenszins evenwel om die conclusie te verdedigen of aan te prijzen.

De heer ROOSEBOOM. Een enkel woord om op te merken dat de heer Van der Aa een zeer vreemde vergelijking heeft gemaakt, door namelijk den doormarsch van vreemde troepen gelijk te stellen met de doorvaart van een zeearm of eene rivier. Die vergelijking is geheel onjuist. In tijd van vrede kan het varen van oorlogsschepen op de Schelde zeker niet worden verboden, maar voor den doortocht van gewapende troepen van vreemde Mogendheden over ons terrein zou wel degelijk onze vergunning noodig zijn. En zelfs in oorlogstijd kan een vreemd oorlogsschip in neutrale havens komen, en dit is geenszins te vergelijken met den doortocht van gewapende troepen, die be-

paald als eene schending van neutraliteit moet worden aange-merkt. Uit een oogpunt van internationaal recht is het voor ons niet de quaestie wat het belang is van België. Wij hebben alleen met inachtneming van de regels van het volkenrecht te zorgen voor ons eigen belang, en dan komt, als wij aannemen niet verplicht te zijn de Schelde voor aan België vandelijke schepen te sluiten, de quaestie hierop neder: schaaft het ons belang, wanneer wij den doortocht van vreemde schepen op de Schelde toelaten?

Aan den heer Bogaard zou ik naar aanleiding van zijne opmerking de vraag wenschen te stellen of hij niet van meening is, dat in het door hem ondersteld geval de orde op de Schelde zou worden gestoord? Hij heeft waarschijnlijk uit het oog verloren dat, al laten wij de doorvaart van de Schelde vrij ook wanneer België in oorlog is, alle schepen zich moeten onderwerpen aan onze politie-voorschriften.

De heer VAN ZUYLEN. Door zijne repliek heeft de heer Rooseboom noodig gemaakt, dat een paar punten door mij nog worden in het licht gesteld. Vooreerst het verbond met België. Spreker mocht, dunkt mij, niet veronderstellen, dat men, hier het woord voerende, er niet om zou denken dat de bestaande tractaten aan België niet toelaten om met ons een of- en defensief verbond te sluiten.

Zooeven reeds deed ik uitkomen dat er onder onze burenen velen zijn, die een zoodanig verbond zouden verkiezen boven de bestaande waarborgen van onzijdigheid, en nu is het, dunkt mij, eene schoone taak voor onze diplomatie, om dat terrein te bewerken en België te brengen tot het opzeggen der voogdij en tot eene nauwe aansluiting met Nederland.

Wat de quaestie Vlissingen betreft, verschil ik geheel in meening met den heer Rooseboom. In dezen tijd, nu de strijd om het bestaan dagelijks grooter wordt, zal de handelsbeweging spoedig volgen als de opengestelde weg maar voordeelig is; maar men moet beginnen met het begin, dat is: verlaging der tarieven en verbetering der gemeenschap.

Zeër aardig heeft spreker het voorgesteld, alsof het gebrek

aan uitspanning voor de familie der handelaren eene belemmering zou zijn; maar hij gaf ons zelf de oplossing, door te zeggen dat de eenige koopman, die zich tot heden verplaatste, zijn domicilie te Middelburg koos.

De VOORZITTER. Wanneer nu niemand meer het woord wenscht te voeren, dan sluit ik de debatten. De gevoerde beradslagingen, hoewel zij niet tot eenstemmigheid hebben geleid, waren zeker hoogst belangrijk, en namens de vergadering breng ik dan ook den heeren dank, die daaraan hebben deelgenomen.

Ik sluit hiermede deze vergadering, tevens de laatste in dit leesjaar, en hoop dat wij in het volgend jaar weder even belangrijke verhandelingen zullen mogen hooren als in het nu afgelopen tijdperk.

De Secretaris,

A. L. W. SEYFFARDT.
